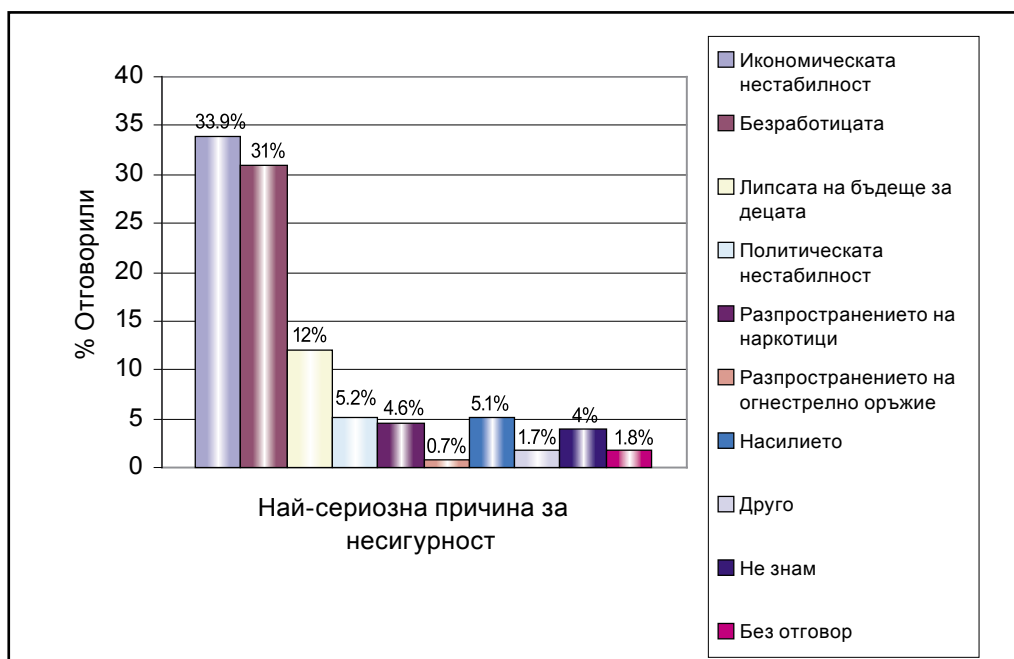

3 Изследване на общественото мнение

3.1 Нагласи към сигурността

По време на дискусиите на фокус-групите преобладаваше силно чувство на недоволство и несигурност от страна на участниците, основно поради сериозните икономически и социални проблеми, пред които е изправена България: ниски доходи, безработица, висока престъпност, корупция и обществена безотговорност. При всяка възможност, участниците отбелязваха голямото си недоверие към държавата и нейните институции и критикуваха различни реформи, ръководени от правителството. Нагласите бяха най-вече песимистични. Събития като членството в НАТО и приближаването до членство в ЕС често бяха разглеждани като налагане на условия от Запада. По-младите участници се чувстваха неловко поради негативното отношение, привично за някои от останалите. В дискусиите младежите по-често наблягаха на това, че всеки може да допринесе за промяна на условията и говореха повече от първо лице отколкото от трето, "Всички се оплакват че държавата нищо не прави. Но ако всеки си даде сметка, че той или тя са част от тази държава, като отделни хора или като част от дадена група, те могат да помогнат за развитието на държавата²⁰¹." (V,5)

Най-общо, дискусиите на фокус-групите по въпроси за сигурността предизвикаха известна носталгия към миналото и хората понякога се питаха дали в днешно време въобще може да има сигурност, "Изгубихме абсолютно всякаква сигурност." (I,8). Резултатите от социологическото изследване показаха сериозна икономическа загриженост, докато оръжията и насилието бяха по-рядко определяни като основен фактор за несигурността (виж графика 17). На въпроса как се е променило нивото на собствената им сигурност през последната година, по-малко от 10 % от анкетираните отговориха, че то се е понижило, докато мнозинството респонденти (79,2 %) споделиха, че то не се е променило съществено.

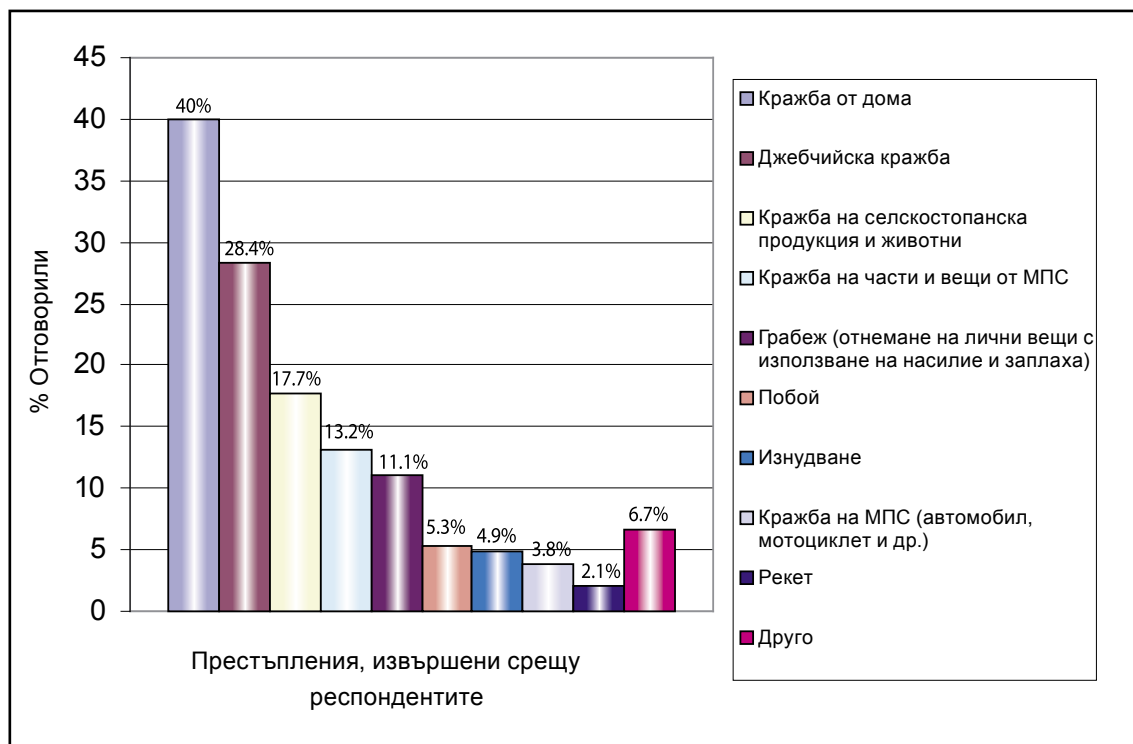

Графика 17: Кое от изброените неща предизвиква най-голяма несигурност за Вас и Вашето домакинство? (База: N = 1250).

Проблемът с престъпността бе най-дискутираният във връзка с проблема за сигурността и въпреки че само 17 % от българите стават ежегодно жертва на престъпление²⁰², изследването разкри че мнозинството от българите се страхуват, че могат станат жертви на престъпление в бъдеще. Хората най-често се сещаха за престъпления срещу собствеността, а грабежът беше посочен като най-често извършвано престъпление за последните три месеца:

²⁰¹ Информацията в тази част от доклада е извлечена най-вече от дискусиите на фокус-групите и от изследването на общественото мнение, проведено в различни части на страната през юли, 2004 г. Фокус-групите в Приложение А са обозначени с римска цифра, а участникът с арабска.

²⁰² Безлов и др., стр. 5

Графика 18: Извършено ли е някое от следните престъпления срещу Вас или Вашето домакинство (през последните три месеца)? (База N = 91).

От дискусиите стана ясно, че повечето участници винят ромското малцинство за голяма част от тези престъпления. Участниците имаха представа за стандарта на живот на ромите, но според тях повечето роми странят от работа. От своя страна, ромите във фокус-групите споделиха страха си от дискриминация и агресия, от която са застрашени най-вече младите роми, жертви на “скинове”, “нормални български младежи” и полицията (VI,3,8,9). Ромските участници споделиха, че когато има безработица или бедност, тяхната общност е най-засегната и че тези фактори могат да обяснят криминалното поведение на някои роми, “90 % от хората крадат. Големите клечки крадат като използват документи и такива неща. Ние от малцинствата крадем, но не като тях.” (VI,2)

Участниците във фокус-групите бяха обезпокоени и от други видове кражби и престъпления срещу личността. Не толкова явни престъпления като укриване на данъци, злоупотреба със служебно положение и пр. често бяха дискутирани и описани като показателни за моралния упадък след 1989 г. Често бе споменавано че “държавата” всъщност е отговорна за съществуването на тези престъпления.

Степента на несигурност се променя с местоживеенето, като по-богатите и имотни в София и Варна се чувстват по-застрашени. Групите от Кърджали и Казанлък (където упадъкът на отбранителната индустрия е довел до по-висока безработица) по-често посочваха безработицата, ниските или нередовни доходи, неадекватната осигурителна система и неравенство, като най-основни проблеми. Участниците от Гоце Делчев вярват, че в сравнение с други населени места, те имат сравнително ниска безработица и престъпност. За сметка на това, националният проблем с организираната престъпност и всекидневни нарушения на законите бяха проблемите, които ги засягаха най-много. Например групата на етническите турци в Кърджали отбеляза съществуващото междуетническо напрежение в региона.

Участниците във фокус-групите коментираха социалните проблеми в България, които ги засягат най-много.

- **Бедни-богати:** беше споменато, че богатите могат да си позволят всичко, от предмети до власт. “те си плащат, за да осуетят контрола.” (V1,3,5,6,7).
- **Население-политици:** “за 14 години те развалиха страната, както икономически, така и морално, и продължават да го правят.” (II,2).
- **Етническо мнозинство-малцинства:** някои етнически българи изразиха враждебност в различни степени към помаци и турци. Според участниците в дискусиата в Гоце Делчев помациите масово притежавали и използвали оръжие. (II,3,5,8,10). В другите фокус-групи пролича подозрението към турското малцинство,

граничещо с враждебност (виж каре “Нагласи срещу турско малцинство”). Конфликтът между мнозинството и ромското малцинство беше още по-явен. Според участниците някои роми “се събират на групи, за да крадат”, докато други го правят, за да се справят с расизма. Някои споделиха, че няма да мине много време преди, “тези които ги обират да започнат да стрелят.”

- **Граждани-държава:** към “държавата” в дискусиите често се обръщат като към чужд елемент, различен от отделни политици, партии или институции. В тази формулировка, държавата е обвинена, или защото не може да се справи със социалните проблеми, или защото не желае да го направи поради определени интереси. Проблемите с престъпността и несигурността изглежда не са изключение, “държавата създаде тази несигурност” (I,11), “Държавата не иска ...да има сигурност...Вече 15 години тя търпи това безвластие, това беззаконие, което цари навън.” (I,8).

Нагласи срещу турско малцинство

В цялата страна пролича подозрението към турско малцинство, граничещо с враждебност. Спомените за конфликта с българските турци, въпреки краткотрайността му, са все още пресни. Някои участници коментираха, че е възможно членове на турската общност, ако възникне извънредна ситуация, да си отмъстят за прогонването на турско население през осемдесетте.

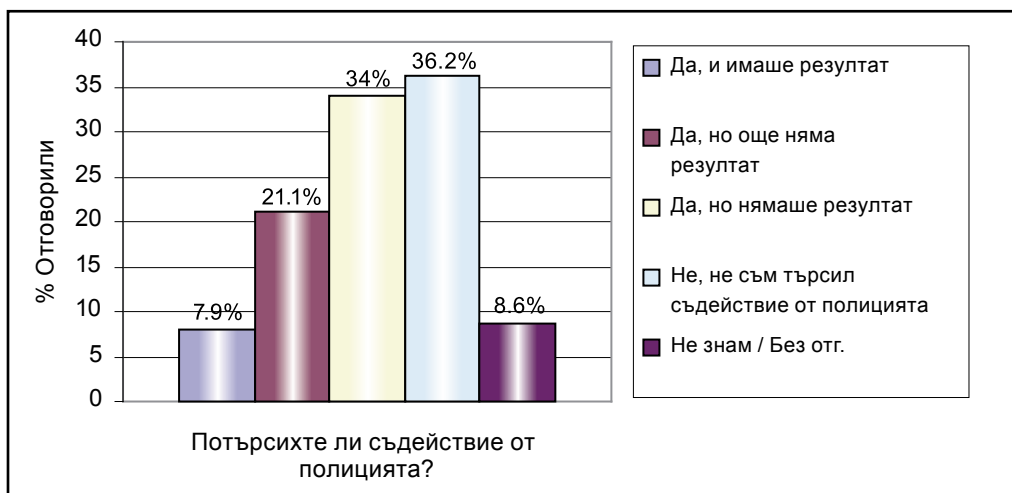
“Има омраза към нас, те затова се въоръжават, да не би някога... инспирирано... някога може да се надигнат; само сигнал да им се даде, те са единни. В Македония ...даже без да ги накарят, имената да им сменят, въстанаха. А какво остава за нашите, за които това е кръвна обида. Те са много организирани. Ако решат да ни прогонят оттука, като в Косово, ще ни прогонят.” (II,3,4,5,10).

Тази враждебност се подклажда от засиленото влияние на турско население в последните години и от политическото влияние на ДПС, както и от подобряване на икономическото състояние на етническите турци. Етническите българи, въпреки че не са пострадали от това, явно са несигурни поради бързо настъпилия просперитет на турците и оттам и на помаците (любопитно е, че жените бяха по обезпокоени от мъжете от развитието на етническите малцинства, което според тях може да има негативни последствия за етническите българи.)

По време на дискусията между етнически турци в Кърджали, те също изразиха страховете си от етнически конфликт, породен от политическа манипулация. Те подчертаха своето миролюбие и това, което според тях са цинични манипулации на политици, които могат да доведат до проблеми. Също като етническите българи, те даваха бивша Югославия и Косово като примери за това колко лесно могат да се разпалят етническите конфликти.

3.2 Нагласи към институциите за сигурност

От анкетираните, които потвърдиха, че са станали жертви на престъпление, малцина са сигнализирали за това в полицията, която е помогнала за решаване на престъплението. Повече от една трета, обаче, въобще не са потърсили съдействието на полицията.

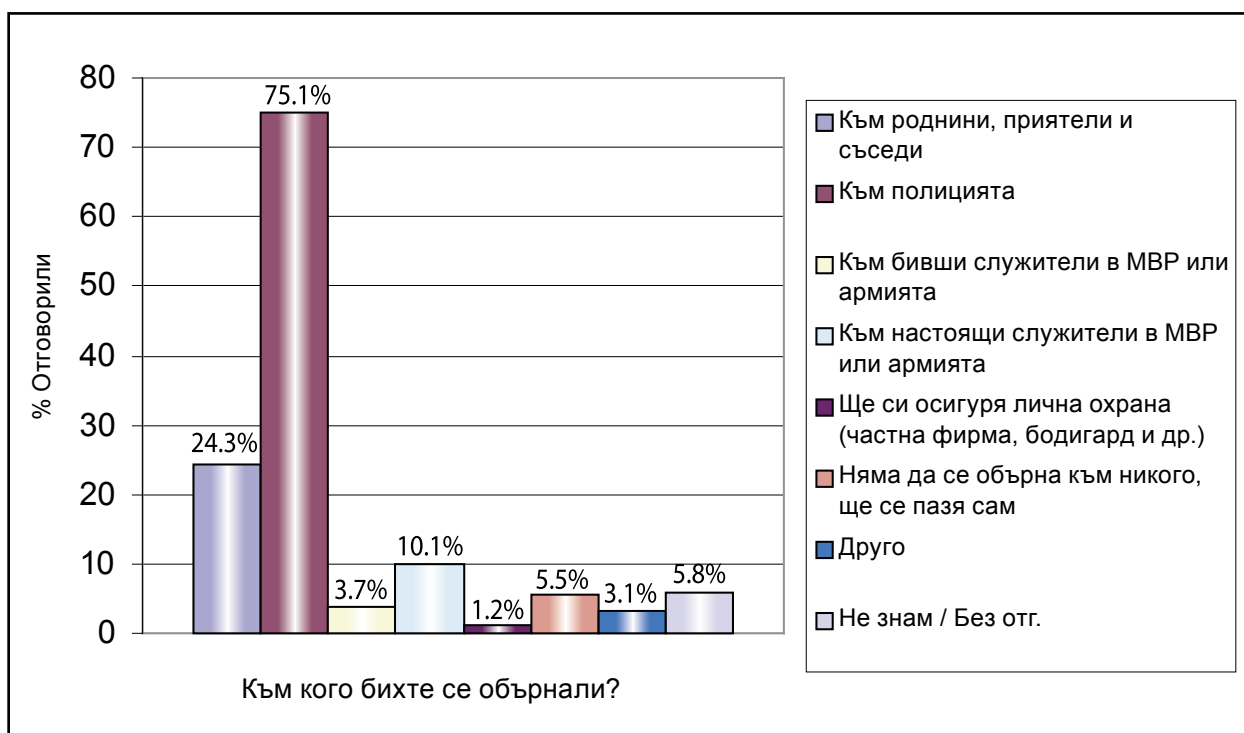

Графика 19: Потърсихте ли съдействие от полицията? (База: N = 91)

В дискусиите на фокус-групите полицията по-често се описва като неефективна, неадекватна, незаинтересована и непрофесионална. Бяха изброени много случаи на напразно чакане за съдействие от страна на полицията след извършено престъпление, на мъчителни процедури за даване на дълги показания, които не водят до никакви резултати. Изглежда, че дори в малките градове хората не могат да разчитат на полицията: “18-19- годишни момчета, току-що излезли от казармата, стават полицаи – нямат вид, нямат тяло, не внушават страх, нямат авторитет” (III,10,11). Често бяха отправяни обвинения за корупция в полицията, особено когато става въпрос за системата за издаване на разрешително за оръжие, за която много от участниците твърдят, че съществува корупция, “Кихаш им мангизите и си готов. Никой не те пита кой си, откъде си, защо си. Един курс 500 лева - 200 лева курса, 300 лева спонсорство - и да си троши главата.” Типичен случай беше описан така: “Дойдоха и ни дадоха предварително въпросите, платихме. После попълниха формите и си заминаха ” (II,5). Въпреки че някои участници споделиха, че са подавали документи за разрешително за оръжие, но са се отказали, защото процедурата била много сложна, никой не посочи невъзможността да получи разрешително като причина за това да не притежава оръжие. Анкетираните също твърдят, че МВР трудно контролира военните, кандидатстващи за разрешително, за които е обидно “някакъв си сержант” да решава използването на оръжие.

Въпреки че Национална служба “Полиция” не печели доверието на повечето участници, резултатите от изследването показват, че държавните институции са първите, към които хората се насочват когато търсят сигурност, като полицията е първата инстанция, която би била използвана в случай на бъдещо престъпление (75,1 % при случаи на заплахата за личността).

Графика 20: Към кого бихте се обърнали, ако някой се опита да заплахва Вас или друг член на Вашето домакинство? (База: N = 1250).

Хората настояват “държавата да застане на мястото си”. Въпреки популярността на общинските и частни охранителни фирми, никой от участниците в дискусиите не се спря на тях като заместители на полицията. Нагласата на примирение към лошата работа на полицията проличава от твърдения като “имаме униформите, защо да не пратим някой да се разхожда в тях?” (III,7).

Изключение са ромските участници, които истински се страхуват от полицията и са недоволни от отношението на някои полицаи²⁰³. Ежедневните им сблъсъци с полицаи според тях са безпричинни, “само защото сме

²⁰³ Множеството случаи на полицейско насилие към задържани роми предизвикват вниманието на международната общност. В едно изследване от 2001 г. се твърди, че 40 % от интервюираните затворници споделят, че срещу тях е използвана физическа сила по време на арест. Държавен департамент на САЩ, 2003 г.

цигани”. Те със сигурност не биха се обърнали за съдействие към полицията, защото никой не би застанал на тяхна страна. Ромите най-често твърдяха, че самите полицаи са престъпници.

Но полицията не беше уличена като единствената виновна институция. Голям брой участници изразиха мнението, че полицията залавя престъпници, които после съдят пуска и това демотивира полицията. Това че полицаите са зле платени и не достатъчно уважавани също е отчетено, “в Англия ходят само с палки, но вдъхват респект”. Както и да се критикува или да се оправдава полицията, се стига до извода, че проблемът не започва от нея. “Дали ще се движи с палка или с оръжие, дали с по два калашника или с танк - като я няма държавата отзаде...”.

Беше споменато предложението, което е дискутирано в някои региони в България: формирането на граждански организации с цел защита на личната собственост. Тези доброволни организации, които на този етап са само идея, биха били нещо между “квартални отряди” и милиция. Идеята е имотните мотивирани граждани да формират общество, основано на взаимна защита на собствеността. Заплахата от използване на оръжие е основна за успеха на тези групи, но някои от най-отявлените поддръжници на тези организации, изглежда търсят начини за възмездие.

3.3 Познаване на проблемите, свързани с МОЛВ

Въпреки че повечето участници във фокус-групите смятаха че “отчасти” познават особеностите на малките оръжия, като цяло те бяха сравнително добре запознати с темата, а голяма част от тях (най-вече мъжете) имаха дори задълбочени познания. Познаването и разбирането на проблемите се определя най-вече от източниците на информация. Добре запознати с МОЛВ са следните групи:

- **Мъже** – най-добри познания имаха бивши военнослужещи или собственици на оръжия. Те изразиха заинтересованост от пазара на оръжие и вътрешното разпространение и регулиране на оръжията (I,4,6,7; II,2,5,7;IV; II,5; I,2, 3, III,6,7,3; V,9,11,12; VI,1,3).
- **Жени** – добри познания имат тези, които са били състезателки по спортна стрелба, или които имат роднини, чиято професия ги е свързвала с оръжията (II, 3, 11). Тези, които са научили за оръжията от книги, филми или приятели, също по-често се оказваха жени (I,3,5,9,10 и II,12).

Имаше и такива, които заявяваха, че “нищо не разбират от оръжие” и не проявяват никакъв интерес към темата – в някои случаи, дори мъже, служили в армията (I,8). Младешите между 16 и 21 години най-често спадат към тази категория (VI, 2,4,5,6,7,8,9).

Безопасност при боравенето с оръжия: Повечето участници имаха основни познания относно безопасността при съхраняване на оръжие.

	ОГНЕСТРЕЛНИТЕ ОРЪЖИЯ ВИНАГИ ТРЯБВА ДА СЕ СЪХРАНЯВАТ НЕЗАРЕДЕНИ	ОГНЕСТРЕЛНИТЕ ОРЪЖИЯ ВИНАГИ ТРЯБВА ДА СЕ СЪХРАНЯВАТ В ЗАКЛЮЧВАЩИ СЕ КАСИ, КОГАТО НЕ СЕ ИЗПОЛЗВАТ
Напълно съгласен	80.0 %	83.2 %
По-скоро съгласен	10.2 %	7.9 %
Нито съгласен, нито несъгласен	2.3 %	1.6 %
По-скоро несъгласен	0.3 %	0.4 %
Напълно несъгласен	0.6 %	0.7 %
Не знам / Без отг.	6.5 %	6.2 %

Таблица 27: Доколко сте съгласни със следните твърдения? (База: N = 1250).

Но дори и сред тези, които имаха основни познания за малките оръжия, степента на познание варираше до голяма степен. Не беше рядко явление, когато мъж, който е бил в казармата и е обучаван в стрелба, не знае как се съхранява и се борави с оръжие.

- Законодателство: Повечето мъже-участници бяха запознати най-общо с процедурата за издаване на разрешително за придобиване на оръжие – подаване на заявление, изпит, практическа стрелба и психотест. Те знаеха, че МВР контролира процеса за кандидатстване и че получаването на разрешително за придобиване на оръжие за самоотбрана изисква мотивирана молба (една от често използваните мотивации е това, че кандидатът е дребен бизнесмен, който редовно носи пари в себе си). Те също така знаеха, че носенето на оръжие на публични места е забранено от закона и че личното бойно оръжие трябва да се съхранява на сигурно място в дома на притежателя.

Производство: Като изключим бившите военни представители на “Арсенал” от Казанлък, множеството респонденти бяха запознати с фирмите-производители на оръжие в България, тяхното местонахождение, имена, продукти и дори цени. Военните заводи в Казанлък и Сопот са известни, докато тези в Лясковец и в Червен бряг не са толкова известни и респондентите свързваха някои от тях най-често със скандални истории, отразени в медиите.

- Мнозина знаеха, че в България се произвежда автоматът “Калашников”, като АК-47 беше най-добре оценен, но няколко ентусиасти сред анкетиранияте споменаха и марки, като “Шипка” до “Зиг-Зауер” и “Берета”. Като популярни бяха споменати преправените въздушни на бойни пушки, газови пистолети или електрошокови оръжия.

3.4 Нагласи към съществуващата “култура на използване на оръжие”

Участниците във фокус-групите бяха на мнение, че въпреки традициите на България в производството и износа на оръжие, в страната отсъства традиционна култура на притежаване на оръжие. Само 1,2 % от анкетиранияте считаха, че основната причина, поради която българинът иска да притежава оръжие е традицията. Вместо това мнозинството респонденти свързва сегашните проблеми с МОЛВ с трудния посткомунистически преход и с увеличаването на престъпността, особено на организираната престъпност. Според повечето участници в дискусиите в България проблемите с притежанието и разпространението на МОЛВ не са толкова сериозни колкото в съседните страни. Въпреки, че това може би е вярно, трябва да бъдат направени няколко пояснения. Първо, въпросите в социологическото изследване, свързани с практиката да се стреля по празници доведоха до някои неочаквани отговори. От дванадесетте процента които твърдят, че са присъствали на стрелба с оръжие, 50,4 % от тях заявяват, че оръжието е било използвано по време на празненство. Това изказване бе потвърдено във фокус-групите, където според участниците стрелбата по време на празници, сватби и традиционни събирания е често явление. Второ, трябва да се отбележи, че за част от българите ловът, както и използването на оръжие с тази цел, е престижно занимание. От графика 26 към раздел 3.8 става ясно, че “ловът / спортната стрелба” е третата най-често посочвана причина за притежание на легално оръжие (32,3 %). В България, ловуването винаги е било смятано за елитно занимание. Някои партийни функционери бяха известни с явната си страст към този спорт във време, когато той беше забранен за повечето граждани. Днес, въпреки че ловът е достъпен за всеки, който може да си го позволи, идеята, че заниманието е за елита, е все още популярна. Наскоро, водещ ежедневник отдели цели две страници на ловните навици на известни политици и бизнесмени, като обърна особено внимание на избора на оръжие²⁰⁴. Разрастващата се търговия с оръжие, подкрепяна от многобройни специализирани магазини, списания и интернет страници, е достатъчно доказателство, ако не за национална култура на използване на оръжие, то поне за определен кръг от хора, които я притежават.

3.5 Нагласа към наличието на МОЛВ

Мнението, че огнестрелните оръжия са широко достъпни, бе споделено от доста участници във фокус-групите. Първият канал на разпространение, за който се сещаха хората, бяха оръжейните магазини, като черният пазар беше споменат на второ място. Много асоциираха търговията на черния пазар с открити пазари, където оръжия, произведени в Русия, Китай, а понякога и в България могат да бъдат закупени. Няколко участника дадоха за пример пазарите в Димитровград и Благоевград, “Бях на пазара и видях чайник, който ми хареса... Попитах колко струва... а някакъв мъж, руснак, ме пита – целият комплект ли искаш?” Отворих чайника, а вътре имаше “Макаров”.” (II,5). Според НСБОП, обаче, тези пазари не са по-рискови, от които и да е други в страната, а

²⁰⁴ Труд, 16 септември 2004 г.

мненията на участниците са по-скоро повлияни от медиите²⁰⁵. Във фокус-групите се разбира, че ако някой иска да си купи незаконно оръжие, винаги може да го направи, “навсякъде си има хора за всичко”, “ако някой търси, ще намери.” (III,6,7,8,10,11; V,3,4,6,7,10; V,2,3,6; VI,6).

Стана ясно, че по-скъпите и качествени незаконни оръжия не се намират лесно – необходими са контакти и познати на няколко нива. Такива контакти също така могат да помогнат при законовата процедура, “Може да ти се наложи да прашаш същите документите сто пъти и всеки път ти искат такса.” (I,4).

Всъщност, според участниците легалните и нелегалните канали за разпространение на МОЛВ в България се припокриват до голяма степен и често се контролират от едни и същи хора. Изказани бяха мнения, че е възможно регистрирани оръжейни магазини по някакъв начин продават незаконни оръжия, но не бе даден конкретен пример. Хората твърдяха, че “големите клечки”, “силните на деня”, имат интереси и на двата пазара и понякога назоваваха известни бизнесмени (II,2,3,5,10). Най-вероятно, дългите години корупция на държавната администрация, скандалите в оръжейните заводи и незаконният износ на държавно ниво предизвикат цинично отношение у участниците към хората, които търгуват с оръжие или органите за контрол над оръжейната търговия.

Производствени предприятия

На въпроса къде може да се намери оръжие или къде то е най-често срещано и най-достъпно, участниците решително отговаряха “Казанлък”, “отиваш в Казанлък...влизах в едно кафе и питаш” (III,6,7,11; V,7).

Повечето участници не смятаха за учудващо това, че бивши работници от завод за оръжие сега се занимават с незаконно производство на оръжия в домашни условия. За пример бе даден “Арсенал”, тъй като там съкрашенията са били масови. Спомена се, че преработването на руски газови пистолети “Иж” в огнестрелни пистолети е рутинна операция, “Всеки добър конструктор може да го направи, а има десетки хиляди такива, които са безработни” (I,6). Работниците в заводите считат за нормално, това че някои се поддават на изкушението и крадат части, тъй като са ниско платени, т.е. “Слагаш едно парче под блузата и тръгваш.” (I,6,7; II,5).

Участниците във фокус-групата в Казанлък, повечето от които бяха бивши военни представители на щат към МО и “Арсенал”, работили в отдела за технически контрол (ОТК), разсеяха общественото притеснение за широко разпространени кражби на оръжие от работници в “Арсенал”. Те настояха, че всеки сандък е маркиран и отчетен и че документите се съхраняват секретно. Потвърдиха, че са чували за отделни опити за изнасяне на части, но че такива били рядкост и най-често завършвали неуспешно. Те бяха по-загрижени относно “полулегалните сделки” и номерата на “големите шефове”. Много от тях бяха убедени, че редица мошеници се облагодетелстват от някои съмнителни пратки от заводите, но че подобни хора имат политически връзки. Помнят стачките от преди повече от десет години и, че по онова време се е случвало пълни с оръжия камиони да изнасят от завода пратки с неизвестно съдържание.

Според живеещите в по-малките градове е най-добре да си купиш оръжие от София, “там има най-много престъпност, най-големият пазар е там” (II,2). Дори някои от участниците от Гоце Делчев, които смятат, че техният регион има връзки с трафика на незаконни оръжия, споделиха, че София е най-доброто място за закупуване на оръжие, защото “Тук трябва да познаваш някой, който продава...това е малък град, страхуват се да продават на някой, който не е местен” (II,7). Участниците от Гоце Делчев, според които незаконната търговия с оръжие там продължава, я смятаха за дребен бизнес.

Разпространение от държавните институции

Както вече беше споменато, след разпадането на комунистическите структури от деветдесетте години, известна част от оръжията са били раздадени на някои категории държавни служители, без да се води точна отчетност. Участниците изказаха мнението, че когато Организация за съдействие на отбраната (ОСО) се разпаднала, първо били продадени въздушните оръжия, а след тях малокалибрени оръжия. Според бивш работник в ОСО, “Изнесоха ги за Благоевград, след това София и не знам още къде...и не съм виждал да се продават пистолети Марголин в който и да е оръжеен магазин.” (II,7). Участниците бяха останали с впечатление, че по-висшестоящите военни офицери и държавни ръководители са се сдобивали с безплатни оръжия. Но системата за контрол по комунистическо време също била корумпирана, а правилата за закупуване на оръжие не били зачитани, “Никой не обръщаше внимание...ако имаше 50 човека, даваш списък и е готово.” (II,5). “Ето в това е проблемът, тогава всеки втори имаше пистолет.” (II,7).

²⁰⁵ Интервю, Гайдарски, 9 ноември 2004 г.

Кражби на оръжейни запаси

Участниците във фокус-групите не се съмняваха, че продължава да се краде от армейските запаси от оръжия и боеприпаси, като някои твърдят, че кражбите обикновено са вътрешна работа. (II,5,7). Споменават се различни случаи, когато оръжия са изчезнали от военни складове, постепенно или наведнъж (I,1). “През 1993 г. 16 000 куршума за картучници изчезнаха, пет кутии.” (II,5). “Аз отговорях за оръжията и събирах статистиките. За времето през което работех всяка година до 1995, 40-50 автомата бяха откраднати от военните части и 60-70 пистолета из цяла България. След това, кражбите станаха по-дребни, но продължиха.” (II,5).

Изнасяне през граница

В дискусиите за изнасянето на МОЛВ през граница, участниците често съпоставяха сравнително малките печалби направени от хората, които вършат “мръсната” работа, изнасянето на оръжията през граница с големите пари, които правят шефовете, “милионерите от Петрич”, “местни и столични хора на власт”. Изказано бе и мнението, че в днешно време частни фирми изнасят оръжие незаконно под прикритието на държавата, например използвайки фалшиви митнически документи. Доказателство за това можело да бъде намерено в това, че медиите понякога съобщават за определен случай, който после се потушава, а също и във факта, че обикновен човек не може се занимава с внос и износ на оръжие, без да разполага с 20 000 долара за регистриране на фирма, разрешителни и подкупи (II).

“По време на войната в Босна два пъти минах границата с Македония за да продавам гориво”. (II).

“Продадохме 100 минохвъргачки на Македония но те така и не стигнаха до там. Вместо това, влязоха в Скопие, след това в Белград и оттам в Босна.” (II).

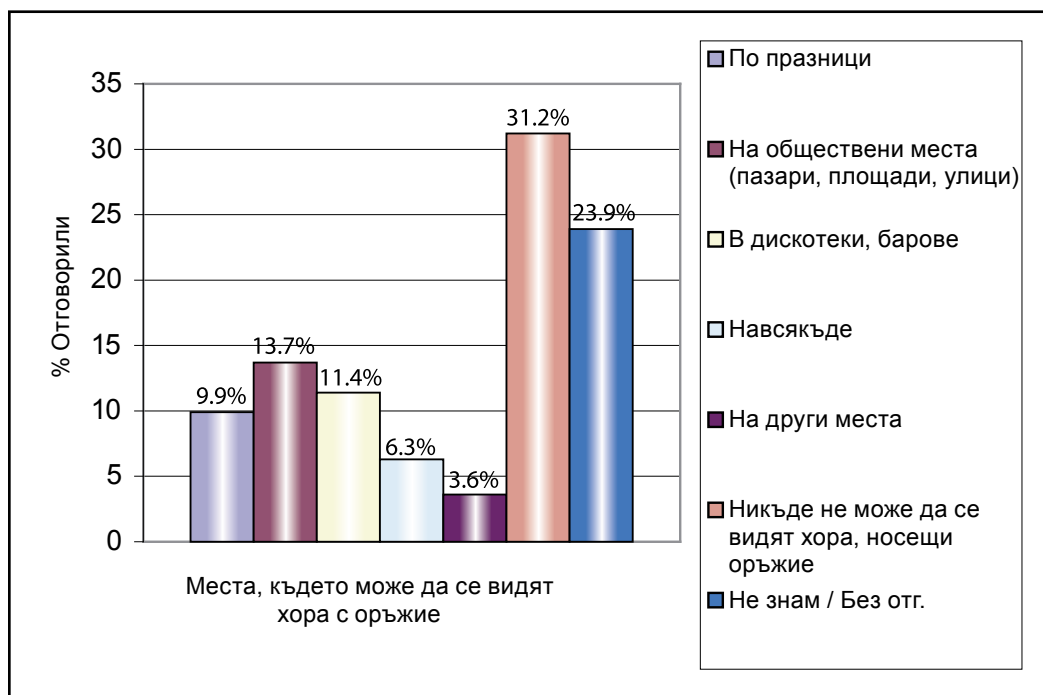
- Участници дискутират трафика между Югоизточна България и Македония.

От фокус-групата в Югоизточна България, стана ясно, че търговията с малки оръжия с Македония и бившите югославски републики е била широко разпространена. Въпреки че е имало и легални сделки, участниците наблегнаха на незаконната търговия, която особено се засилвала по време на кризи. Беше изказано заинтригуващото мнение, че докато в миналото търговията обикновено се състояла в износ от България, сега трафикът бил двупосочен. Дадени бяха примери не само на изнасяне на оръжия от отделни лица, но също така и сделки “на едро”, при които оръжейни запаси от военните складове са продавани със съдействието на офицери. Повечето участници смятаха такъв тип бизнес за приемлив. Но дискутиращите в тази група потвърдиха, че “черният” пазар се контролира от международна мрежа или мрежи, като каналите и участниците често са свързани и с трафика на наркотици. Групите, идентифицирани като взимачи участие в тези мрежи, бяха етническите албанци, помаците и българските специални служби. Помаците познавали добре “зелената граница”, където няма официални гранични пунктове.

3.6 Нагласи към разпространението на МОЛВ

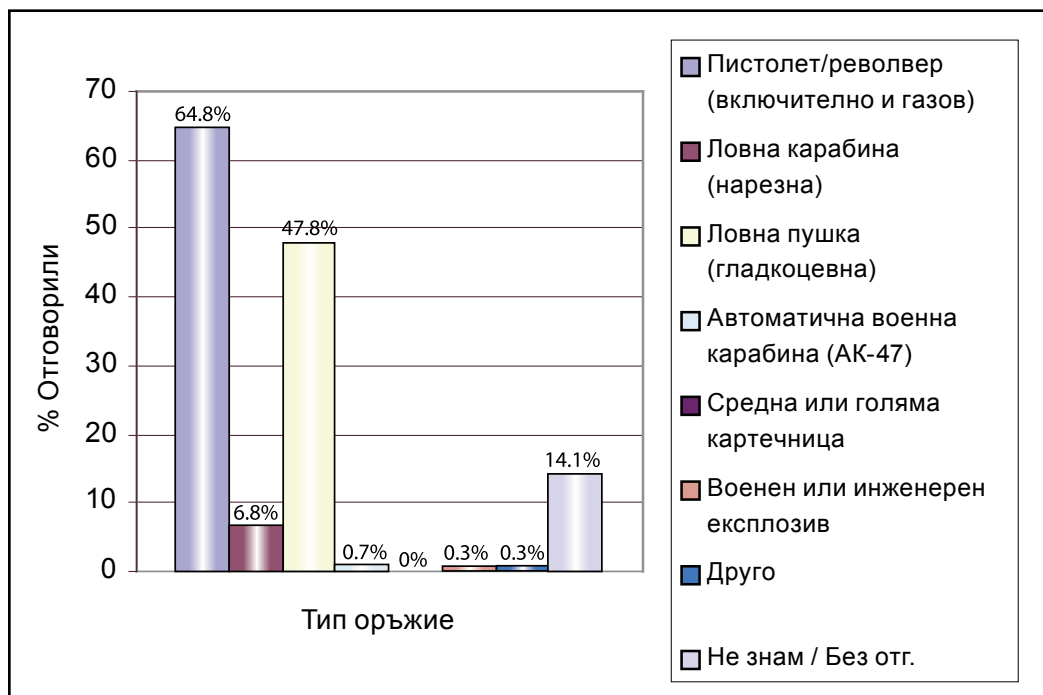
Участници в дискусиите описват положението и в цифри (доста различни от реалните), според които законно оръжие в страната имат към 500 000 души (I,6); 240 000 ловци имат до 5 броя законно ловно оръжие (IV,1,8); лично оръжие притежават към 80 % от собствениците и управителите на търговски фирми (I,3). Изказват се и предположения, че нелегалното оръжие е поне толкова, колкото легалното (II,5). Дават се примери за кражби от военни складове, за неконтролирано раздаване на оръжие от държавните запаси през 90-те години и за производство на оръжие в нелегални цехове. Според респондентите има доста хора, които “се разхождат с оръжие”, независимо че законът забранява да се носи оръжие на публични места. Интересно е, че същевременно 31 % са обявили, че не могат да се видят хора, които да носят оръжие на публични места, с изключение на силите за сигурност:

Графика 21: В населеното място, в което живеете, къде е най-вероятно да видите хора, които носят огнестрелно оръжие, освен полицаяте и военните? (База N = 1250)

Въпреки че автоматът "Калашников" е посочван от участниците като "най-доброто" оръжие в България, той не се смята за достъпен, за разлика от ловните пушки и пистолетите "Макаров", които се смятат за широко разпространени. Преработените и самоделните оръжия също са достъпни. Мнозина смятат, че в домашните работилници където се трудят работници с опит, съкратени от заводите за оръжия, се произвеждат или модифицират голяма част от оръжията. (виж раздел 1.2.2.3 за резултати от интервюта с работниците).

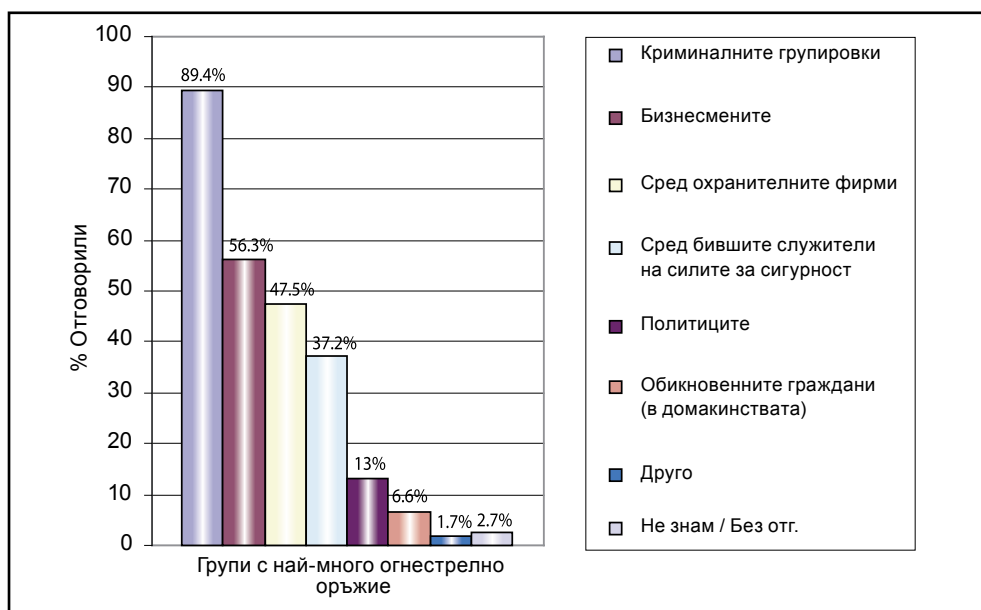

Графика 22: Според Вас, какъв тип оръжие притежават хората от Вашия квартал/улица/блок? (База: N = 312).

Около една трета (29,1 %) от анкетиранияте в изследването смятат, че всички или повечето от собствениците на оръжие се държат отговорно, докато мнозинството твърдят, или че много безотговорни хора притежават оръжие (40,8 %), или че малко от собствениците на оръжие са отговорни (21,1 %). От друга страна, както се вижда от раздел 2, жертвите при инциденти с оръжие в България са по-малко, в сравнение с останалите страни от региона. Други фактори, като разпространението на оръжията на публични места, явно безотговорно боравене с оръжие или честотата на стрелбите по празници, може донякъде да обяснят мнението на респондентите по въпроса.

Участниците идентифицираха няколко различни социални групи като по-вероятни притежатели на законно оръжие: военните и полицията, частни и общински охранители, бивши 'барети', бизнесмени и бизнес дами, фермери, собственици на фирми, вили, ферми и други недвижими имоти. Резултатите от изследването показват че според респондентите следните социални групи притежават оръжие:

Графика 23: Според Вас, сред кои групи от обществото има най-много огнестрелно оръжие, като изключите силите за сигурност (полиция, армия, жандармерия)? (База: N = 651).

Бяха посочени и определени географски и социални зависимости – някои области в близост до военни складове или заводи, планински райони, села и райони с турско население бяха изброени като места, където разпространението на оръжие е над средното. Участниците във фокус-групата в Гоце Делчев потвърдиха, че в техния регион огнестрелните оръжия са широко разпространени, като това включва и нелегалните. Те също споменаха, че по тези места има и нелегална търговия с оръжие. Като пример за незаконната търговия и притежание те дадоха престрелките между местни криминални групировки отпреди няколко години. (II,10). 26 – 35-годишните бяха посочени като най-вероятни собственици на оръжие, последвани от 36 – 50-годишните. Само 9,2 % от участниците определиха групата на 19 – 25-годишните като най-вероятни притежатели на оръжие. Според ромските участници "около 10 %" (VI, 1,4,6) от тяхната етническа група имат незаконни оръжия, цифра, която би учудила мнозинството българи, които смятат, че ромите не са въоръжени.

3.7 Нагласи към въздействието на МОЛВ

От фокус-групите се разбира, че гражданите смятат нивото на разпространение на оръжия в България за високо, но в същото време много по-ниско от това в други страни на Западните Балкани. Доколко е споделена тази идея проличава от сравнително ниския приоритет, който анкетиранияте в социологическото изследване дават на проблемите, свързани с оръжие, в сравнение с други фактори:

Графика 24: Според Вас кои са трите основни проблема, пред които са изправени днес жителите на населеното място, в което живеете? (База N = 1250).

Ефектите от разпространението на оръжие също не са сред най-явните проблеми. Но, заедно с негативните мисли за бъдещето, участниците споделиха и опасенията си, че в случай, че условията в страната се влошат, пазарът на оръжие ще се разшири. 41 % са съгласни с твърдението, че огнестрелните оръжия са заплаха, независимо, че не са основен проблем. Социологическото изследване показва, че респондентите имат различни нагласи относно ефекта на оръжията върху сигурността. Запитаните бяха разделени относно това, дали притежанието на оръжие увеличава личната сигурност. Тези, които се съгласиха с това твърдение бяха по-малко склонни да кажат същото за ефекта от притежанието на оръжие върху сигурността на семейството и на обществото.

	ПО-ГОЛЯМА СИГУРНОСТ	СЪЩАТА СИГУРНОСТ	ПО-МАЛКА СИГУРНОСТ	НИКАКВА СИГУРНОСТ	НЕ ЗНАМ / БЕЗ ОТГ.
Лично на тях	42.2	19.0	8.8	16.5	13.5
Техните семейства	33.6	21.6	11.0	19.2	14.6
Обществото като цяло	10.4	17.9	20.5	34.8	16.5

Таблица 28: Според Вас, до каква степен притежаването на огнестрелно оръжие от отделните граждани осигурява безопасност на ... (База: N = 1250).

Резултатите също показаха ясна връзка между това дали респондентите често виждат свои съграждани да носят оръжие (с изключение на полицията и военните) и възприятието за сигурността на обществото. 21,1 %

от тези които никога не са виждали огнестрелни оръжия в своя квартал, смятаха, че те са по-сигурни от други квартали – процент, който е съществено по-нисък сред тези, които често виждат оръжия. Като цяло, по-младите участници не се интересуваха от възможността да се сдобият и да се научат да боравят с оръжие.

3.8 Нагласи към притежанието и употребата на МОЛВ

Първите спонтанни реакции на участниците в дискусиите при споменаването на понятието “огнестрелно оръжие” са емоционални и противоречиви – безразличие, страх, отвращение, възхищение, гордост и пр. За едни оръжието е заплаха, за други – защита; за едни е необходимост, за други – удоволствие; едни са настроени позитивно, други – крайно отрицателно.

“Оръжията ли? Обожавам ги.” (II, 8).

“Харесват ми на външен вид.” (III, 8).

“Ужасявам се при мисълта, че мога да се докосна до такова нещо.” (I, 11).

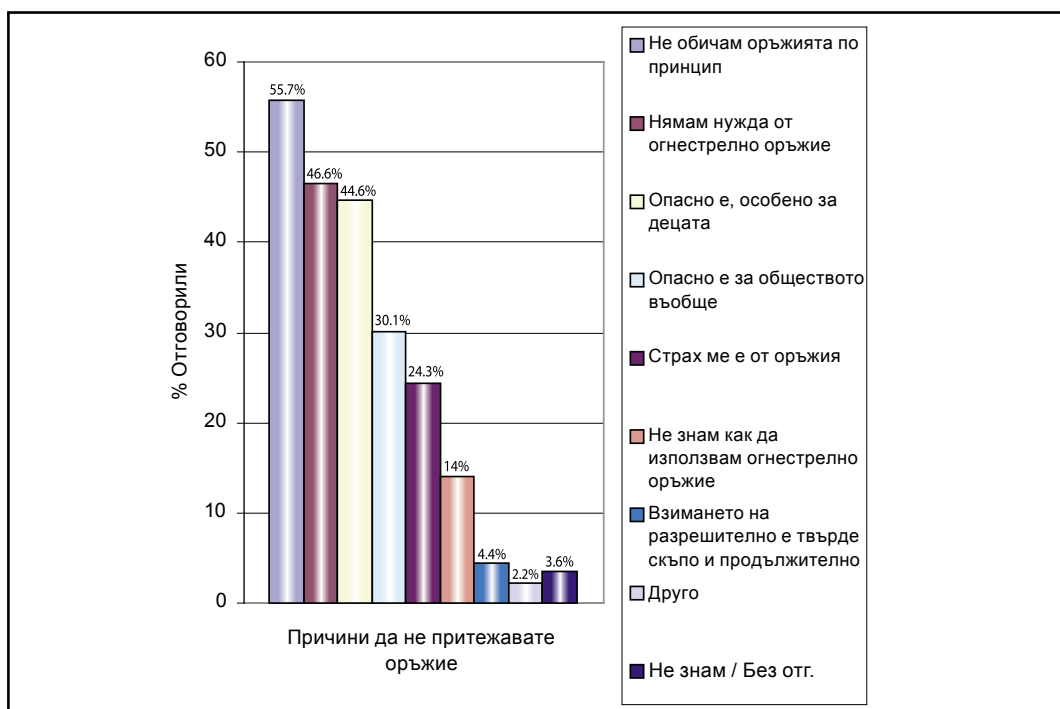
“Трябва да се създаде такова оръжие, което да унищожи съществуващото и повече да няма друго.” (I, 1).

Негативно: Емоционално, негативно реагират по-често жени, хора с по-ниско и с най-високо образование, младежи и девойки, представители на етнически малцинства. Респондентите с негативни нагласи често свързваха оръжията с неконтролируеми рискове за околните или за собственика, най-вече рискове, свързани с носенето и съхранението на оръжието.

Мнозинството от участниците във фокус-групите нямаха намерение да се сдобиват с оръжие. Почти всички участници изтъкваха едни и същи причини:

- Страх от оръжието (асоциация на оръжието с риск).
- Безполезнаост на оръжието.
- Липса на заплаха (особено за респондентите от по-малките градове).
- Използване или предпочитание към други средства за самозащита – хладно оръжие (III; VI), шокови палки (III-9), газови пистолети (III-4).

Респондентите в националното изследване посочиха следните доводи за това, че не притежават законно оръжие:

Графика 25: Кои са трите основните причини, за да не се съгласите законно да притежавате огнестрелно оръжие? (База: N = 922)

“Оръжието е опасно. Създадено е, за да унищожава.”

“Повече оръжие в населението означава повече убийства. Трябва да бъде тотално премахнато.”

“Не може да застреляш всеки, който ти се изпречи на пътя – трябва да има и друг начин за справяне. Най-важното е да има диалог.”

Само малка част от респондентите (4,4%), посочиха “скъпата и трудна” процедура по получаване на разрешително като причина за това те да изберат да не притежават оръжие. Повечето от тези, които вече са се сдобили с оръжия потвърдиха, че процедурата не ги е разколебала в решението им. Ако сложността на процедурата влияе само на малък брой потенциални кандидати, смисълът на облекчаване на режима за придобиване на оръжие се оказва доста спорен. Всъщност, гражданите изглежда подкрепят по-стриктен режим – 50,5 % от респондентите в изследването отбелязаха, че такъв режим би увеличил сигурността в българското общество.

Тези участници, които свързваха оръжието с неконтролируеми рискове, посочваха вродената агресивност в хората, ежедневният стрес, ефектите на наркотиците и алкохола като фактори, които могат да доведат до употребата на оръжието. Няколко по-възрастни мъже споменаха, че искат да се разделят с оръжията си поради проблемите, които ежедневно им поднася животът и с които те все по-трудно се справят. Всички те смятаха, че оръжието може да се обърне срещу собственика си и да му навреди вместо да му помогне (I,7; IV,3,5,9; V,7). Проблемът с безопасното съхранение също бе споменат. Мнозина вярват, че има твърде голям брой нещастни случаи, резултат или от погрешно боравене с оръжие или от лоши навици на съхранение. Някои участници споделиха желанието си да се разделят с оръжия, които могат да станат “опасна играчка” за децата. (I,1; III,10, V,3).

Положително: Положителните емоционални реакции бяха по-редки и одобрението бе по-скоро обосновано на рационални доводи. Ловци, състезатели по спортна стрелба, работници в оръжейните заводи и бивши военни (най-вече мъже над тридесет-годишна възраст) споменаха възхищението си от дизайна на оръжието и удобството му. Те напълно одобряват употребата на оръжието в професионална среда или като хоби. Участниците с положителна нагласа бяха по-склонни да изтъкнат полезните функции на оръжието, като защита и средство за самодисциплина. Въпреки че тези участници бяха по-склонни да говорят за “правото” да имаш оръжие, повечето наблегнаха на проблема с престъпността и на неспособността на държавата да защити гражданите си. По време на дискусиите бяха споменати следните мотиви за притежаване на оръжие:

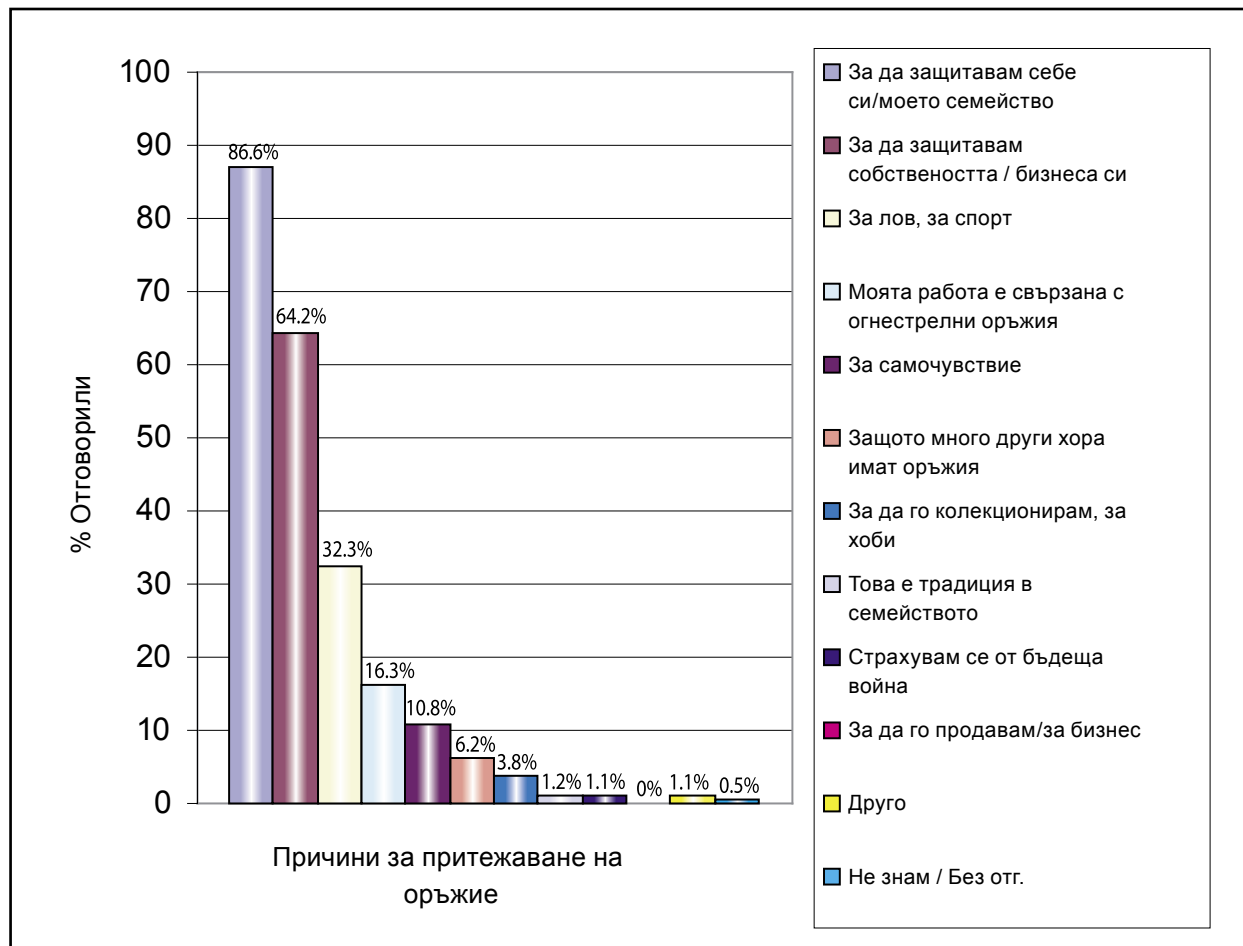
- **Несигурност:** най-често посочваната причина бе свързана с “несигурните” или “тежките” времена (I,5, II, 10). Приведените примери често бяха плод на прочетеното и видяното в медиите. Защита на семейството или дори по-често на собствеността, бе основната мотивация за притежание на оръжие.
- **Превенция на престъпността:** участниците с тази мотивация подчертаха нагласата на днешните престъпници и идеята, че “пушка зад вратата” би ги спряла и намалила грабежите.
- **Възмездие:** имаше и група по-радикално настроени участници, които изтъкнаха желанието си да използват оръжията, особено в случай че станат жертва на грабеж.
- **„За всеки случай“:** както каза един участник, “Просто това е психиката на българина: да има, за всеки случай или за спомен”.
- **Авантюризм:** няколко участници говориха за “ловджийската страст” или “тръпката да постреляш”. В планинския регион на Гоце Делчев това бе най-срещаната причина. Широко разпространено бе мнението, че употребата на оръжие за лов или за спорт е приемливо и дори престижно.
- **Професионални причини:** участниците във фокус-групата в Казанлък, чието препитание зависи от оръжията, имаха позитивна нагласа спрямо огнестрелните оръжия. За повечето притежанието на оръжие е съвсем нормално, тъй като то напомня за занаят и навява носталгия по стабилната им работа от миналото.

Мотивацията “за всеки случай” се приписваше на помаците и етническите турци от страна на етническите българи. Повечето участници във фокус-групата в Гоце Делчев бяха убедени, че всяка помашка къща има оръжие (II,5). Там, където подобна мотивация бе явна сред участниците от етнически малцинства, тя бе основно споделена от жени.

В националното изследване 26 % от респондентите потвърдиха, че ако те или друг член на семейството могат да се сдобият със законно оръжие, биха го направили, докато 67 % изказаха обратното мнение. Може да се заключи, че броят на собствениците на оръжие ще се увеличи в близките години, ако предлагането се запази на същото ниво, тъй като едва 6 % от респондентите понастоящем притежават оръжие. Участниците, които

притежават или искат да притежават оръжие, споделиха много общи мотиви, включително самоотбрана, лов, спорт, престиж или колекционерска страст.

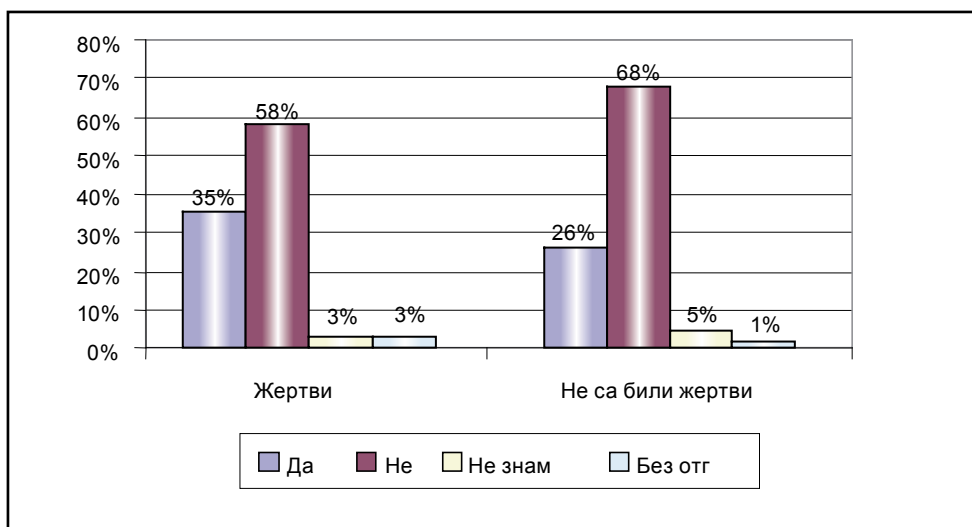

Графика 26: Кои са трите основни причини, за да се съгласите законно да притежавате огнестрелно оръжие? (База: N = 329).

При разглеждане на мотивите за въоръжаване, бе изтъкната функцията на оръжието да предпазва от престъпления, особено във връзка с кражби. Много участници изразиха мнението, че оръжието не трябва да се използва, а само да бъде размахано пред крадците, за да бъдат прогонени. В комбинация с презумпцията, че държавата не може да защити гражданите си от увеличаващата се престъпност, очевидно кара много хора, които сами не биха се сдобили с оръжие, да симпатизират на онези, които биха го направили. Изглежда съществува известна толерантност към гражданите, които закупуват законни оръжия за самоотбрана, "Не одобрявам хората, които носят оръжие, но някак си го осъзнавам, че има до някаква степен нужда от това." (V, 5, 6, 10).

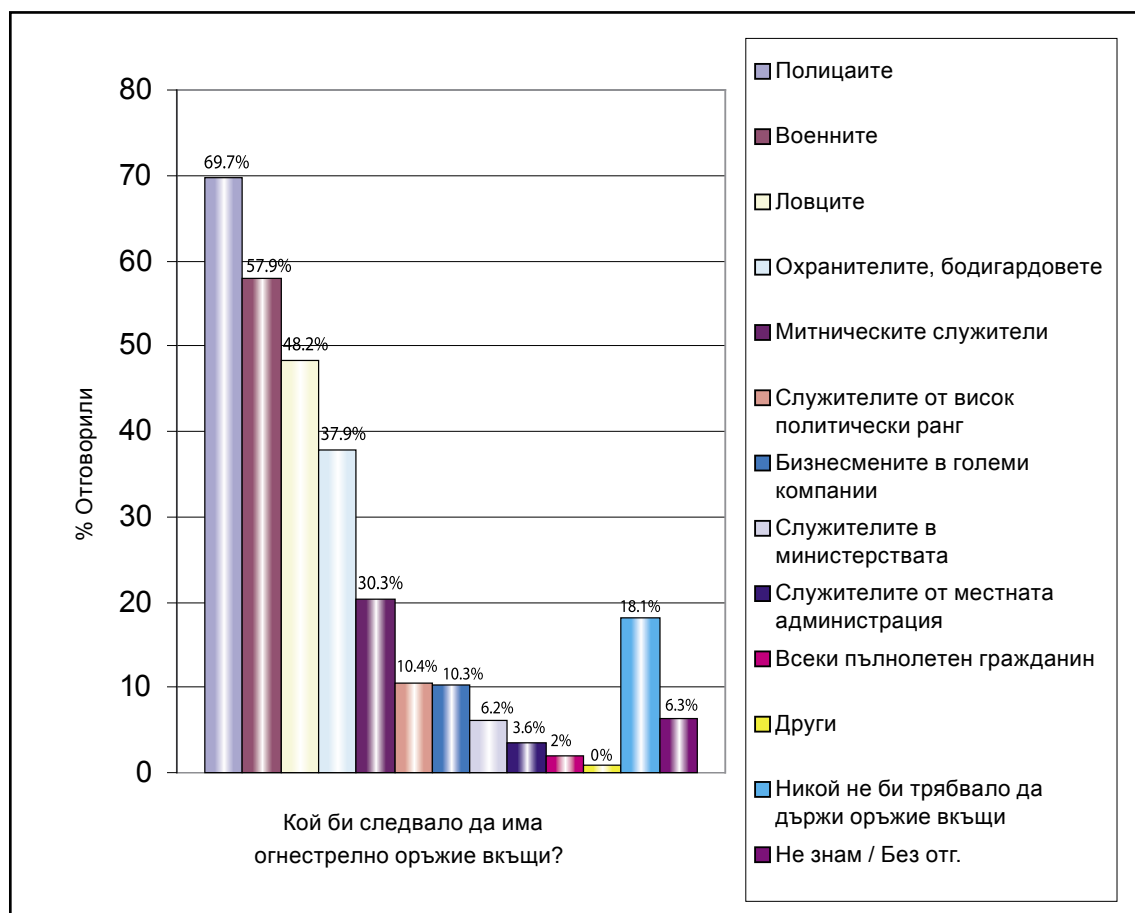
Социологическото изследване показва, че тези, които са станали жертва на престъпление са по-склонни да закупят оръжие от тези, които не са били жертва²⁰⁶. Графиката показва как хора с различен опит са отговорили на въпроса, "Ако Вие или друг член на Вашето семейство можехте да притежавате законно оръжие, бихте ли го направили?":

²⁰⁶ Въпросът в изследването беше, "Били ли сте жертва на престъпление през последните три месеца?" Тъй като нагласите на хората към оръжията са се формирали вследствие на опит по-дълъг от три месеца, от тази зависимост може да се направят твърде ограничени заключения.

Графика 27: Жертви на престъпление и склонност за притежаване на оръжие.

Относно личното притежание на оръжие, широко е разпространено мнението, че членове на държавните институции, като правителството или специалните служби, би трябвало да имат разрешение да съхраняват оръжията си в къщи. От респондентите 2 % смятат, че всеки пълнолетен гражданин трябва да има правото да държи оръжие в дома си, докато 18 % отричат това право. Съществуват и явни различия между мненията на жените и мъжете, като жените са 62 % от респондентите, които смятат, че никой не трябва да има право да държи оръжие в къщи.

Графика 28: Според Вас, кои от следните социални групи би следвало да имат огнестрелно оръжие вкъщи? (База: N = 1250).

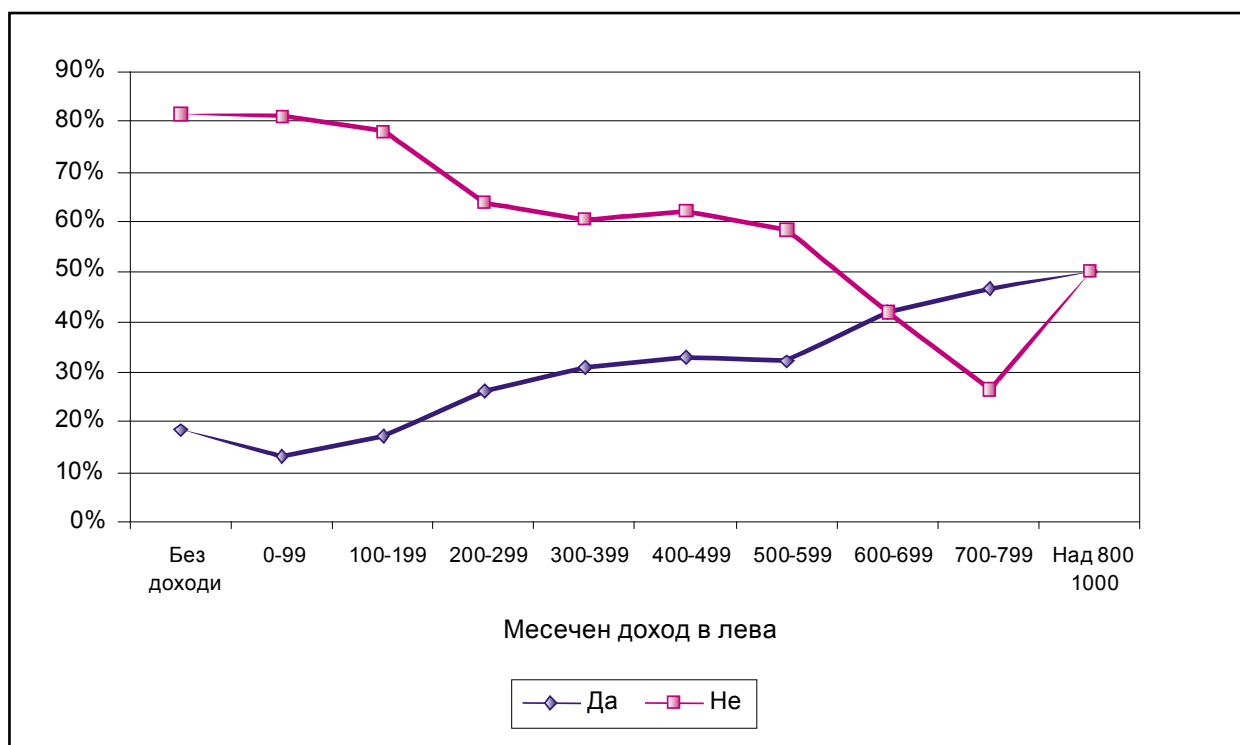

Респондентите с по-либерални нагласи към контрола върху оръжията бяха по-склонни да изразят готовността си да стрелят по престъпници, които са навлезли в частната им собственост. Те също определяха действащия закон като нереалистичен, “В действителност нападнатият обикновено няма избор и време да избира. Трябва да стане като в САЩ - прекрачи ли някой частната собственост, можеш да стреляш” (I,1,2,5; VI), “Предпочитам да съм виновен пред закона, но да защита семейството си.” (I,2). Бяха изтъкнати примери за това как жертви на нападения са били нечестно осъждани за убийство или нараняване на крадци (I,4), както и липсата на ефект от предупредителните изстрели.

Обикновено по-богатите участници изразяваха готовност да раздават правосъдие на място с помощта на оръжие. Изследването също показва, че по-заможните респонденти са по-склонни да изразят желание да притежават оръжие. Същевременно малко респонденти изброиха цената като причина за това, че не притежават оръжие. Ако ниските доходи не са пречка за притежанието на оръжие, нагласата на по-богатите респонденти може да бъде оправдана с тяхното желание да защитят материалните си блага (трябва да се има предвид и че повечето от респондентите с по-ниски доходи са по-възрастни хора или жители на по-малки градове и села, където престъпността е по-ниска).

Битовата престъпност в България

Битовата престъпност е тема на разгорещени спорове в България, спорове в които известни личности призовават към либерализация на законите, регулиращи притежанието на оръжие, за да се даде на гражданите възможност да защитят собствеността си. Убедението, че повечето кражби се извършват или от наркомани или от роми, е основен фактор в дебата. Неприязънта на българите към тези групи привлича повече поддръжници за по-либералния режим за притежание на оръжие, независимо от последствията. През август 2004 г., лидерът на един от най-големите синдикати в България, КТ “Подкрепа”, изрази мнението, че високата престъпност в България до голяма степен се дължи на организирани престъпни групи, подпомагани от богати роми. Според него интеграцията на ромите е претърпяла неуспех и единственият начин да се ограничи ромската престъпност е да се използва американският модел и да се разреши на всеки да държи оръжие в къщи²⁰⁷

Графика 29: Доходи и склонност за притежание на оръжие.

²⁰⁷ Новинар, 11 август 2004 г.

Един коментар служи за илюстриране на чувствата на тази социална група, "...аз не съм някой страхливец - аз съм мъж, който има семейство, има бизнес и ... трябва да го защита. ...аз съм принуден вече да взема мерки, аз вече нямам нищо за рискуване. ... като дойдат 20 цигани, аз вадя калашника и това е" (1,6). Вариации на това изказване можеха да бъдат чути по време на дискусиите. Както показва изследването, най-големите защитници на по-либералния режим за оръжията са хора, които се страхуват от престъпността или лично са се сблъскали с нея. Може би не е учудващо, че ромите са ужасени от подобни забележки. Един участник протестира, че, "Не може да убиеш човек...за един телевизор!"

3.9 Нагласи към системата за вътрешен контрол над МОЛВ

Респондентите поддържаха две противоположни мнения относно системата за държавен контрол над огнестрелните оръжия. Едното, което може да бъде обозначено като "либерално" бе, че контролът на огнестрелни оръжия в страната е труден или направо невъзможен, а доказателство за това е широкото разпространение на оръжия в момента.

Аргументите на **либералния** подход бяха следните: Държавата очевидно не се справя с насилието, следователно трябва да даде възможност на желаещите за самозащита да могат законно да притежават оръжие и да го използват в случай на необходимост. Ако човек поиска, има много начини да намери оръжие, ако е решил да стреля – ще стреля, независимо от забранителните режими.

В най-добрия случай законът е без значение, защото българинът е достатъчно изобретателен да заобиколи който и да е закон, какъвто е случаят с преработването на газовото оръжие в бойно. В най-лошия случай, сегашните законови ограничения са поредният начин за събиране на държавните такси. Загрижеността за обществената сигурност е само благовиден предлог за държавата, която умишлено усложнява процедурите с цел да събира средства за бюджета, а между другото и начин за държавните служители да вземат подкупи. Според това мнение, не видът оръжие е от значение, а това как ще бъде използвано. Вместо да се изразходват време и държавни средства за регулиране на оръжията, трябва да се наблегне върху справянето с престъпността и върху обучението на гражданите как да съхраняват и боравят с оръжие.

Хората, които споделят това мнение, са по-склонни да защитават формирането на организации за самоотбрана.

Либералният аргумент и неговият краен вариант

Една малка част от респондентите, които поддържат либерализирането на контролния режим, са за радикални действия спрямо престъпността:

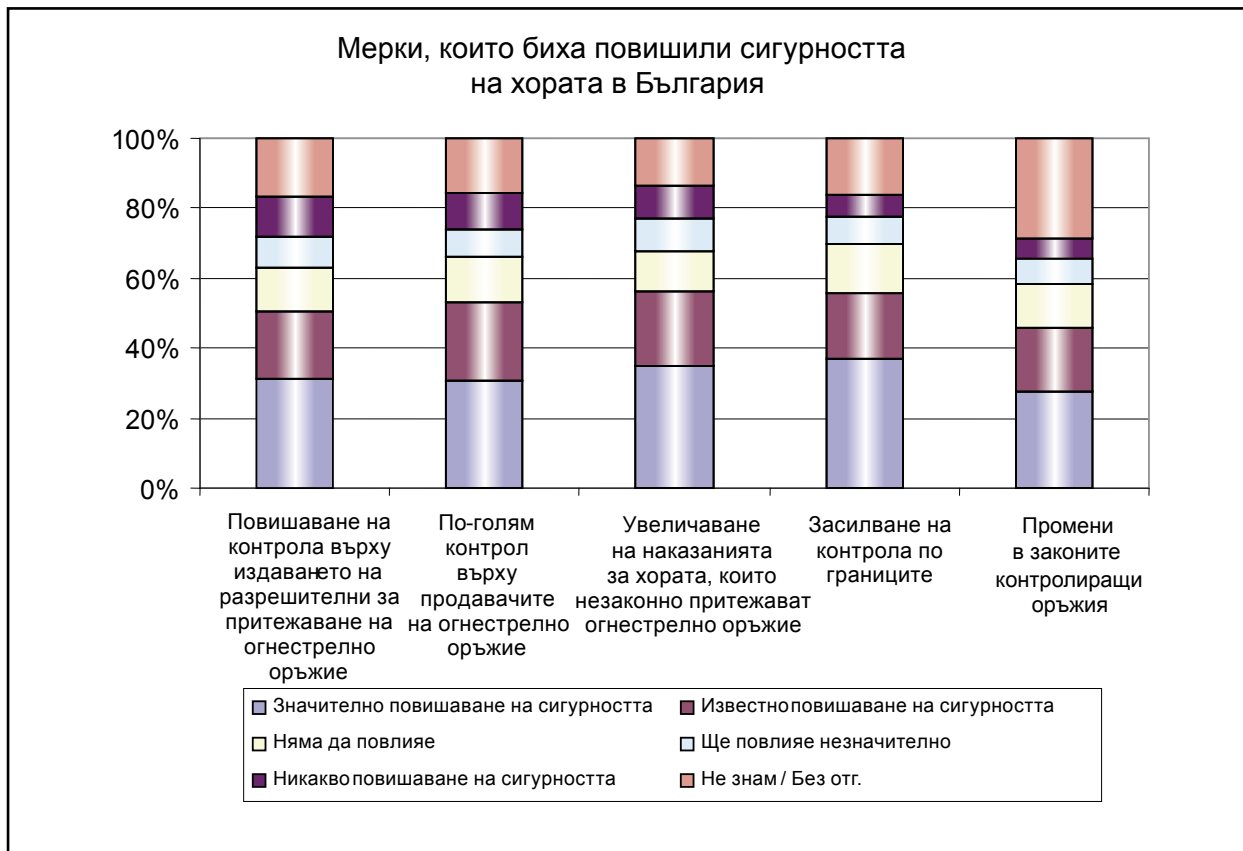
"Трябва тия две години до приемането ни в Евросъюза, така да се използват за един гратисен период и да се поотстрелят малко от тези, които са така най-наглите и затова трябва ... режимът на притежаване на оръжие изключително да се облекчи. Умерен терор...народът да има оръжие, като влезе у нас да краде, ще го гръмна. Ще влезе у вас и ти ще го гръмнеш. Така, просто ще изчезнат за няколко години." (1-6).

Противоположното мнение е, че е необходимо засилване на контрола, тъй като в България съществува проблем с разпространението на огнестрелните оръжия. Поддръжниците на тезата „по-силна държавна намеса“ смятат, че има връзка между трудния политически и икономически преход на страната и на разпространението на оръжие. Те описаха преходния период като анархичен и използваха фрази като "отпушихме бутилката". Тъй като днешната престъпност е била невъможна по комунистическо време, те стигнаха до заключението, че само силното правителство и държава могат да се справят с "хаоса". Следователно, решението е държавата да поеме отново изцяло отговорността за оръжейния бизнес и да постави стриктни ограничения върху всичко от притежание на огнестрелно оръжие до печалбите на частния бизнес. Мнозина от групата смятаха, че военната индустрия трябва да бъде подложена на също толкова строг контрол. Една от групите, които най-силно подкрепят стриктния контрол, бе тази на младите хора от по-големите градове.

Напоследък въпросът за контрола на огнестрелните оръжия в рамките на страната се превърна в тема на публични дебати и политически интерес в България. След няколкото показни убийства на нарко-босове, при които бяха използвани автоматични или полуавтоматични оръжия, се чуха аргументи в полза на по-строгите наказания за незаконно притежание. Главният секретар на МВР, ген. Бойко Борисов, неколккратно е заявявал позицията си в подкрепа на по-строгите наказания. Дебатът се засили след като синдикалният лидер, Константин Тренчев, призова за облекчаване на контрола върху оръжията като мярка за борба с дребните кражби и битовата престъпност, за които той обвини главно ромското малцинство. Ромските и правозащитните организации реагираха остро, обявявайки предложението за расистко.

В дебата за оръжията се оформиха два основни лагера. Единият лагер взема за пример американския модел и възгледите на Американската асоциация за оръжията (NRA). Към него спадат няколко сдружения на собствениците на оръжие, собственици на оръжейни магазини и бизнес асоциации от отбранителната промишленост (виж части 4.3.2 и 4.3.3). Противниковият лагер, поддържащ по-строгия контрол, няма широка гражданска подкрепа, но имат негласната подкрепа на МВР, МО и най-вече на полицията, тъй като повечето полицаи са за общество, в което оръжията са привилегия на силите за сигурност. Според заключенията, направени от отговорите на въпроси относно различни мерки за контрол върху оръжията, включително ограничение върху притежанието и търговията с оръжие, мнозинството от хората са за по-строг контрол върху МОЛВ:

Графика 30: Мерки, които биха повишили сигурността (безопасността) на хората в България (База: N = 1250).

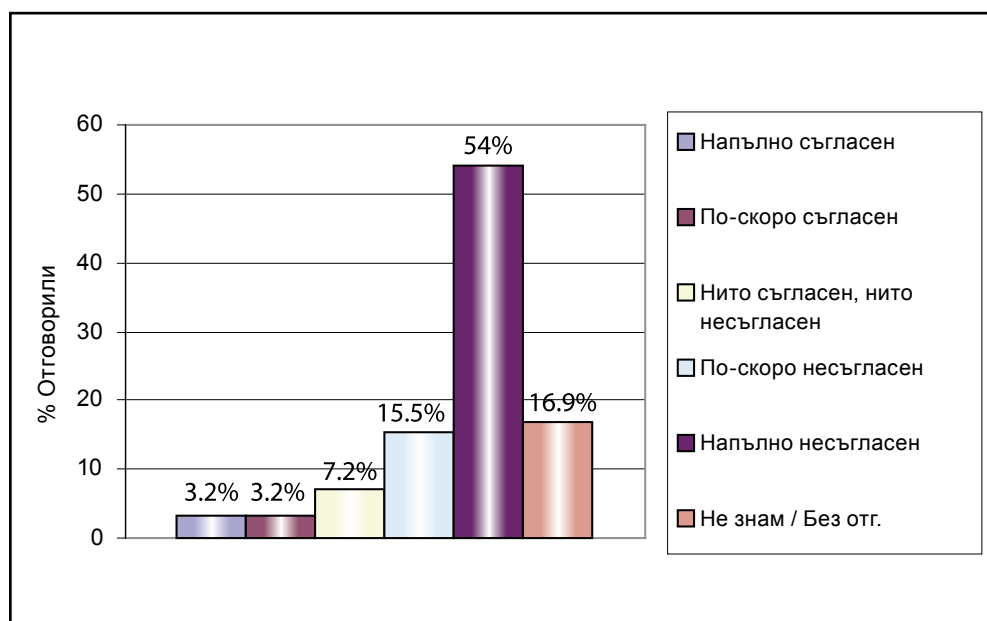
3.10 Нагласи към контрола над производството и търговията с МОЛВ

Участниците проявиха следните нагласи към производството на МОЛВ :

- **Производството трябва да спре изцяло:** Трябва по-добре да се използват възможностите за конверсия на военното производство, така че да се преустанови производството на оръжие, без да се закриват работни места. Държавата трябва да концентрира усилията си върху ефикасно използване на съоръженията и преквалифициране на работниците, тъй като “не може постоянно да се пласира някъде,” (V,9,11).
- **Оръжие да произвеждат само държавните заводи:** Приватизацията на държавните предприятия е облагодетелствала главно чуждите конкуренти и корумпираните шефове. Плановите за конверсия не са се осъществили. (I,6). Когато държавата е контролирала оръжейната индустрия, “Тази промишленост беше като локомотив на останалата промишленост .” (IV,1).
- **Да не се ограничават нито държавните нито частните производители, но да се осъществява необходимият държавен контрол:** Необходима е правилна комбинация от свободен пазар и централизиран контрол. Законното производство не трябва да се намалява, защото това само води до засилено незаконно производство.

Доминиращите очаквания на респондентите са, че каквито и мерки да се предприемат, винаги ще се произвежда оръжие, ако не законно, то нелегално.

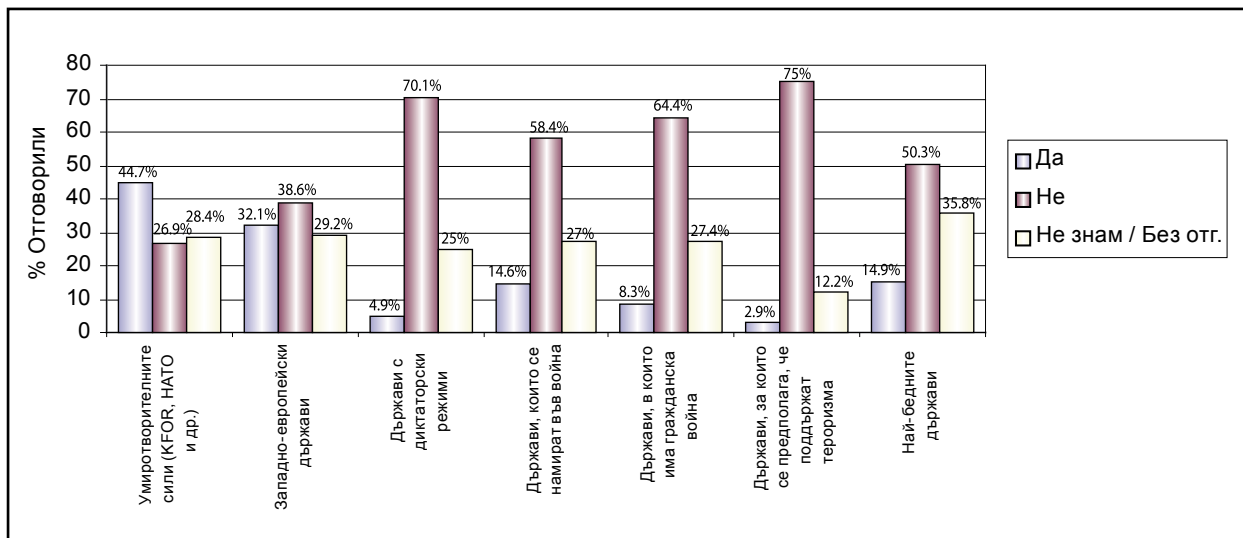
Участниците бяха запознати с факта, че България изнася малки оръжия. Всички са убедени, че това е особено печеливш бизнес и следователно важен за една икономика, чийто бюджет е ограничен. Като страни, в които се изнася или е изнасяно оръжие най-често се посочват тези от "третия свят". Често се назовават Ирак, Иран, Индия, африкански, а в миналото – и латиноамерикански страни, както и западни страни, включително САЩ и Великобритания. Участниците знаеха, че съществуват международни споразумения за контрол върху оръжията и бяха запознати с правото на ООН да налага ембарго върху оръжията. Въпреки, че критериите за това да бъде наложено ембарго не са изцяло ясни, основните норми, на които се базира един режим за контрол над търговията, са познати. Същевременно, се казва че "това не значи, че не продаваме" (1,1). Смята се, че износът винаги може да се осъществи "чрез частни фирми и/или страни посредници". (1,4,8). Но повечето участници считаха, че моралните и законните фактори изискват ограничаване на износа на оръжие, независимо от всеобщото желание за добро развитие на тази промишленост. Въпросите в изследването, свързани с износа на МОЛВ, също показаха, че повечето анкетирани подкрепят контрола върху износа.

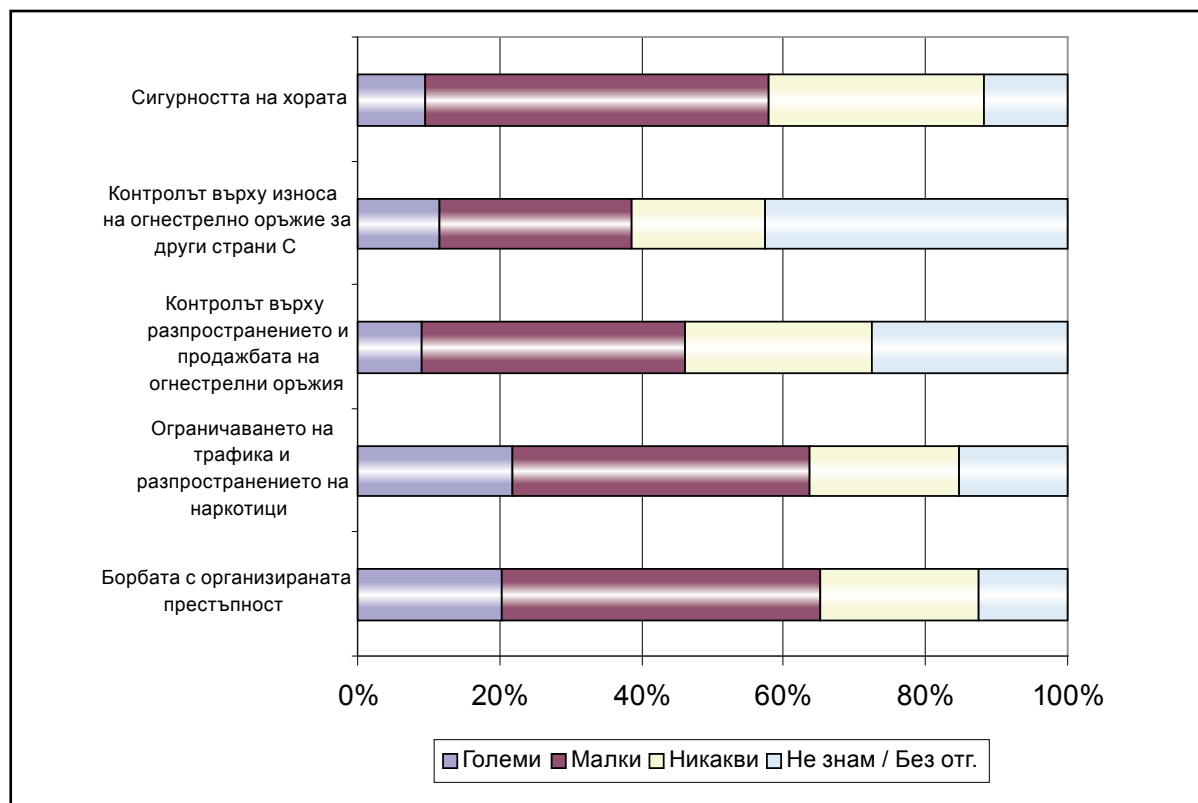
Графика 31: До колко сте съгласни със следното твърдение: „Българското правителство трябва да продава оръжия на всеки, който е готов да ги купи, независимо от целите, за които ще ги използва“? (База: N = 1250).

Други въпроси показаха, че респондентите имаха обосновано мнение за това кои трябва да са експортните дестинации на България.

От друга страна, 39,8 % от респондентите не бяха запознати с това доколко адекватни са усилията на правителството за контрол. За сравнение, само 10,8 % твърдят, че не знаят как правителството се справя в борбата си с организираната престъпност, а 13,7 % твърдят същото за кампаниите срещу трафика на наркотици. Едно възможно обяснение за тази разлика е, че повечето респонденти не се интересуват от износа, както обикновено се случва при въпроси, свързани с външната политика. Но участниците във фокус-групите имаха мнения за трансферите с оръжие и бяха запознати с тези събития, които са били засегнати в медиите. Вероятно голяма част от тези 39,8 % биха изразили мнение по въпроса, ако правителството започне да публикува информация за износа на оръжие.

Графика 32: Вие лично бихте ли одобрили, ако България продава оръжия на? (База: N = 1250).

Графика 33: Как оценявате усилията на управляващите във всяка от следните сфери? (База: N = 1250).

Негативните нагласи към експорта в повечето случаи са следствие на негативните нагласи към оръжието въобще (I,2,3; V,1,8; VI,6,8):

- Антихуманно и неморално е да се продава оръжие изобщо.
- Не се знае дали като продаваме на която и да е чужда армия, един ден това няма да се обърне срещу нас (V,1,6; VI,6,8).
- Печалбите от подобна търговия винаги отиват в джоба на тези, които продават, а обикновения човек не печели нищо. (III,8).

“Няма никакви предимства, само недостатъци. Пенсиите намаляха, заплатите също -- всичко. А преди, всичко това отиваше в бюджета. (II,5)”

“Обемът на оръжейния износ можеше лесно да покрие външните ни дългове ”

Участници във фокус групите, които дискутират връзките между социалните разходи и отбранителната индустрия.

Позитивните нагласи към контрола върху експорта на оръжие са логично следствие от разбирането за защитната и превантивна роля на оръжието при определени условия. Напълно приемливо е например да се изнася оръжие по предназначение само за въоръжените сили на други страни.

Широко застъпено бе мнението, че страните, които имат “склонности към насилие”, са неприемливи търговски партньори и че трябва да има стриктна забрана за износ към страни, подкрепящи тероризма (V; VI), управлявани от диктатори (V; VI), или такива, в които има въоръжени конфликти (IV; V; VI). Изразява се възмущение от отсъствието на санкции за разкрити незаконни сделки като ТЕРЕМ или “Албанската сделка” (I,4; II,2,5,7). Друго споделено мнение е, че не е нормално да има стриктен контрол върху МОЛВ в страната, докато в същото време се изнася оръжие за други страни. “Ами ако и те мислят като нас – да се ограничи в техните и да го внасят тук?” (V,6). По-младите хора в големите градове най-често поддържаха това мнение, което е по скоро морално отколкото икономическо или политическо. Младите хора също бяха най-склонни да се противопоставят на аргумента, че “ако България не изнася, някой друг ще го направи”, като наблегнаха на отговорностите на страната. “Работата е да не сме ние. Няма защо да мислим другите, третите, четвъртите. Нека си продават каквото си искат, тяхна си работа. Важното е ние да не продаваме ” (V,9). Жените също рядко подкрепяха продажбата на оръжие на репресивни правителства или на страни, където се води война или има граждански конфликт – те бяха едва една трета от респондентите, които подкрепят такъв износ.

По-възрастното поколение, особено мъжете в по малките градове и бившите военни, се гордее от мястото, което България е заемала в световния пазар на оръжие. Доброволното оттегляне на държавата от изгражданите в продължение на десетки години пазари се възприема като един вид отстъп. Някои участници дадоха доста нереалистични цифри по отношение на приноса на военнопромишления комплекс (ВПК) към държавния бюджет (според едно предположение през 1995 приносът на ВПК към бюджета е бил един милиард долара)²⁰⁸. Сегашното и предишните правителства се критикуваха за това, че са позволили военнопромишленият комплекс да бъде разрушен. Липсваше общо мнение за това, дали управляващите са виновни само за това, че са се поддали на натиск от Запада или и за това, че са се облагодетелствали лично. По-разпространено бе мнението, че хората вземали тези решения са били в бизнеса с оръжие и по някакъв начин са спечелили от приватизацията. Тези, които споделяха това мнение се противопоставиха на идеята, че легитимни сили, като по-висока конкуренция или необходимото реструктуриране, са подложили индустрията на натиск. Те също бяха по-склонни да отхвърлят идеята, че ембарго върху търговията с оръжие се “налага отвън”.

Аргументите в полза на либерализирания режим на търговия с оръжие, дадени от мъжете-респонденти над средна възраст, най-вече на свързаните по някакъв начин със сферата на отбраната, са показателни:

- В търговията няма морал “Моралът – в църквата.” (I,6,8).
- Ако не изнасяме ние, ще изнасят други.
- И без да продаваме оръжие на страни, в които има конфликти, те няма да бъдат прекратени, “Кой може да каже каква е истината за Македония? В крайна сметка това си е тяхна работа” (II,2, 5,7).
- Страните с конфликти са естественият пазар на оръжията. Богатите страни са мирни, а “армиите им са въоръжени.” (III,7; V,3).
- Страните имат право да закупуват оръжие, независимо от политическия режим в тях.
- Пътят на оръжието не може да се проследи – транзакциите са сложни, а тези които купуват могат да препродадат, което прави контрола невъзможен (I,4,8).
- Кой определя кои режими са диктаторски или кои държави поощряват тероризма? (II,2; IV), “В списъка на ООН държавите с тероризъм са 5, а в списъка на САЩ са 28.”

²⁰⁸ БТВ, 21 октомври 2003 г.

- Големите оръжейни компании са изключително мощни и диктуват световната политика дори чрез умишлено провокиране на размирици и конфликти, за да осигурят пазар на оръжието си.
- Преобладава убеждението, че в оръжейния бизнес водещи са печалбите, а не хуманните съображения. (I,4,5,8; II,2,3,5,7; III,7; V,6,7; VI).

3.11 Нагласи към унищожаването на МОЛВ

Повечето респонденти не можеха да решат дали унищожаването на излишно оръжие е безсмислено или просто изпълнимо. Всички те бяха убедени, че България има огромен излишък от оръжия и боеприпаси, “Оръжие имаме за още пет армии на склад...армията го държи, няма къде да го пласират.” (IV,5), но повечето не можеха или не искаха да си представят унищожаването на такова голямо количество. От това може да се заключи, че гражданите не са информирани относно това, което се прави в България за унищожаването на излишните МОЛВ. Друго възможно обяснение за скептицизма към унищожаването на излишното въоръжение е липсата на доверие в държавните институции и опитът от лошото управление на МОЛВ в близкото минало. Бившите военни работниците в оръжейни заводи бяха по-склонни да признаят, че опасните боеприпаси трябва да бъдат унищожени, но твърдяха, че “За оръжието няма такава процедура – то се подлага на профилактични технически прегледи.” (IV,1,4).

3.12 Нагласи към събирането на МОЛВ

Повечето респонденти проявиха същия скептицизъм и по отношение на евентуалните кампании за доброволно предаване на оръжието. Привеждат се следните аргументи:

- Не може да се прецени реалната необходимост от притежаване на оръжие, “Какво значи ограничаване – ако имаш две пушки, значи едната ти е излишна. Това е глупаво – човек си държи едната пушка в къщи, а другата на вилата...”
- Доброволното предаване на оръжие не може да бъде заместител на мерките за борба с престъпността, “Прибери престъпниците, защо прибираш оръжието?!”
- Притежанието на оръжие няма да намалее, докато държавата и силите и за сигурност не започнат да функционират по-добре.
- Кампаниите за събиране и конфискация на оръжие винаги са били неуспешни и няма да успеят и в бъдеще: “Ако рекат да го приберат това оръжие, не могат да го приберат както са го прибрали на 9 септември”²⁰⁹, (II,3) “ След Втората световна война скриха оръжието. Сега е същата работа.” (IV,1,8).
- Опитът в други страни (например в Албания) показва, че не може да се съберат всички оръжия, скрити в населението. “В хората остана достатъчно, за да си водят една мини война.” (I,4).
- Оръжието е като останалите стоки – има ли търсене, ще има и предлагане, съберат ли го - ще се появи отново (I,7).

Поради преобладаващия скептицизъм, участниците не се спряха категорично на конкретен начин, стимул или организация, чрез които да бъдат събрани оръжията, като най-подходящи:

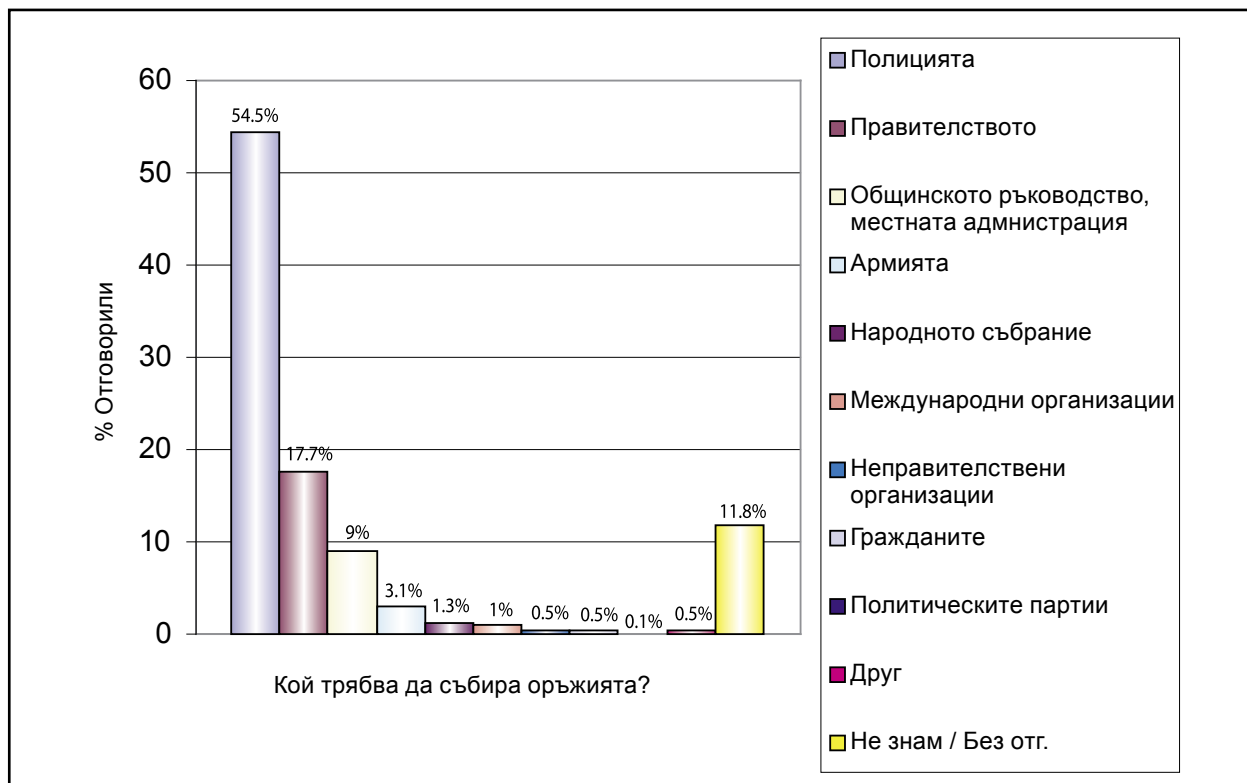
²⁰⁹ Наскоро след 9 септември 1944 г., през 1946, новото правителство въведе схема за събиране на оръжието на участниците в преврата. Смята се, че само част от оръжието е било събрано.

	МНОГО ВЕРОЯТНО	ПО-СКОРО ВЕРОЯТНО	ПО-СКОРО НЕ Е ВЕРОЯТНО	НИКАК НЕ Е ВЕРОЯТНО	НЕ ЗНАМ / БЕЗ ОТГ.
увеличи наказателната отговорност	7,8	23,5	26,0	22,7	20,1
намали престъпността	5,1	19,3	27,7	24,3	23,6
увеличи ефективността на полицията	11,1	27,9	22,5	15,9	22,6
подобри на икономическата ситуация	6,6	19,6	24,0	21,6	28,2
обяви амнистия	6,0	22,1	22,4	23,3	26,2
склучи споразумение с местните органи за регистриране на нелегалните огнестрелни оръжия	5,8	18,0	22,2	21,5	32,4
конкурират отделните общини за помощ за развитие, според предаденото/събраното незаконно оръжие	3,0	9,9	21,0	27,4	38,7
обяви лотария с награди за хората, които доброволно предадат незаконното си оръжие	7,9	15,4	21,2	30,8	24,7
предложи известна сума в брой на тези, които доброволно предадат незаконно си оръжие	8,9	21,9	21,4	25,2	22,6

Таблица 29: Доколко е вероятно по ваше мнение хората, които притежават незаконно оръжие да го предадат в случай, че се:...(база N = 1250).

Картината на общия скептицизъм може отчасти да се обясни с поголовното недоверие към държавните институции, като това недоверие се пренася върху всяка държавна инициатива. Участниците дори не взеха на сериозно идеята за откупуване на оръжията и отбелязаха, че или цената ще бъде твърде ниска или че никакъв материален стимул не може съществено да повлияе на доверието към институциите, които осъществяват тази инициатива. Бе изказано предположението, че повечето българи ще се усъмнят в чистите мотиви на изпълнителите и ще заподозрат някаква измама, лъжа, или евентуално преследване от закона. "хората нямат доверие на никой...камо ли на она, дете ще дойде, за да му изкарам аз каквото имам найаве..." (III,9). Както показва графиката, гражданите биха се доверили на много малко организации, които да извършат събирането,

Графика 34: Ако бъде проведена кампания по събиране на незаконно притежаваните огнестрелни оръжия, кой трябва да бъде отговорен за събирането им? (База: N = 1250)

като сред тях са международни и неправителствени организации. Въпреки това, на въпроса кой би трябвало да е отговорен за събирането на оръжие, респондентите посочват полицията, като най-надеждната според тях институция.

Някои географски и социални групи бяха по-склонни да подкрепят събирането на оръжие. Участниците във фокус-групите от София бяха по-склонни да повярват, че събирането е възможно, в случай че е съпроводено от масова информационна кампания, ръководена от хора, спечелили високо обществено доверие. В други групи бе явно, че жените, младите хора и малцинствата (особено ромите) подкрепяха по-стриктния контрол върху притежанието, повече отколкото останалите респонденти. На няколко пъти те повдигнаха въпроса за събирането и отнемането на оръжие като първа стъпка, която да доведе до забрана на притежанието на оръжие, с изключение на ловното и това за спорт. Според тази група забранителният режим е неосъществим в близко бъдеще, поради мълчаливото съгласие на гражданите и на държавата с разпространението на МОЛВ и поради това, че мнението им за органите, които трябва да въведат новите правила, е неблагоприятно.

Както беше споменато, етническите турци и ромите бяха по-склонни да подкрепят пълното разоръжаване на гражданите. Тази подкрепа обаче зависи от това доколко разоръжаването ще обхване всички етноси – те са склонни да предадат оръжието си само при условие, че и другите го направят. Етническите турци не са забравили кампанията, която комунистическата партия им наложи по време на възродителния процес през осемдесетте. Те помнят конфискациите на законни както и незаконни оръжия по време на масови проверки по къщите. Следователно, имат опасения, че една бъдеща кампания за разоръжаване може да ги оцети (III,6,11). Не са забравени и принудителните мерки, използвани в бивша Югославия. Ромите също са за едно общество, в което не се позволява притежанието на оръжие, но настояха, че подобно нещо може да бъде изпълнено само след обиски. Според тях, публичното унищожаване на оръжията би засилило доверието.

Въпреки наличието на известна подкрепа, като цяло преобладава скептицизма към събирането на оръжие. Освен привържениците на либералния режим се очерта и група, която изрази мнение, че решението на въпроса е в системния контрол, а не в отнемането на оръжие: “По-сериозен контрол на по-високо ниво.” (I,10; II,7; III,11). Предложените мерки включваха ликвидиране на “черния пазар” и периодични проверочни изпити на притежаващите оръжие (II,1; II,7, 10). Трябва да се отбележи, че най-големите защитници на интервенциите при контрола на МОЛВ бяха като цяло младите и образовани респонденти. Тяхната подкрепа е за по-строг вътрешен контрол и за контрол върху производството и износа.